

Grænseforeningens årbog 1974

Dansk kvindehverdag i Sydslesvig

Grænseforeningens årbøger:

1967: DANSK I SYDSLESVIG

1968: NORDISK I SYDSLESVIG

1969: DANMARKS FØRSTE STORBY

1970: 50 ÅR MED DANMARK

1971: VORE FRISISKE NABOER

1972: GRÆNSELANDET OG EUROPA

1973: UNG VED GRÆNSEN

Grænseforeningens årbog 1974:

DANSK KVINDEHVERDAG I SYDSLESVIG

Redaktion: *Tage Mortensen*

Manuskript og fotos:

Redaktør, cand.mag. *Inger Bjørn Svensson*

Grænseforeningens linie:

Fhv. kirkeminister *Arne Fog Pedersen*

Sydslesvigs danskhed 1973:

Redaktør *K. Grage*

Omslagsfoto: Redaktør *Henri Prien*

Copyright: Grænseforeningen

Tryk: Center-Tryk, Holbæk

**Inger Bjørn
Svensson**

Dansk kvindehverdag i Sydslesvig

**Grænseforeningens
årbog 1974**

Introduktion

Den danske kvinde har altid spillet en betydningsfuld rolle i de nationale brydninger i det dansk-tyske grænseland. Hun har gjort det indenfor hjemmets vægge som modersmålets og den danske livsholdnings trofaste bevarer i børnenes opdragelse. Og hun har gjort det udadtil ved denne livsholdnings realisering i sit forhold til omverdenen og i de mange offentlige og halvoffentlige hverv, hun gennem årene i stigende omfang har overtaget.

Denne betydningsfulde rolle er stadig hendes, udøvet i hverdagens gerning overalt, hvor hun er placeret. I denne Grænseforeningens årbog 1974 tegner redaktør, cand.mag. Inger Bjørn Svensson gennem en række portrætter af sydslesvigske kvinder et billede af denne hverdag, som den former sig i grænselandet i dag. Det understreger, at den danske kvindes holdning i vore dage ikke er mindre vigtig, end den nogensinde har været.

Årbog 1974 er i forhold til tidligere årbøger udvidet med et afsnit ved redaktør K. Grage, Flensborg, om den sydslesvigske danskhed i 1973 og de problemer, den står overfor i 1974. Et tilsvarende afsnit vil findes i de kommende årbøger.

REDAKTIONEN

Lotte Schubert

Trods modgang en rig tid

Lotte og Lasse – alle danskere i Sydslesvig ved præcist, hvem det er – er gået på pension, men det ser i høj grad ud til, at ægteparret Schubert stadig vil udnytte hvert minut, først og fremmest til at læse, til at indhente alt det, der ikke blev tid til at fordybe sig i, da arbejdet stillede sine krav. Mens han koncentrerer sig om Sønderjyllands historie, er det Israels historie, både den ældre og den yngre, orientens historie, Ægyptens, sumerernes eller endnu ældre folkeslags historie, der fanger hendes interesse. På bordet ligger en bog om udgravninger af ældgamle bebyggelser ved Donau – mærkelige trekantede huse havde de dengang, og billeder er der af fundet legetøj: Se, dukker og en hest, der ved hjælp af et snoretræk kan nikke med hovedet. Det er da morsomt! Og linien om legetøjets udvikling eller mangel på udvikling gennem årtusinder trækkes hastigt af den kyndige børnehaveleder.

For Lotte Schuberts liv har først og fremmest været børnehavens, selv om der ind imellem blev tid til andre fornøjelige gøremål.

– Min far var fra Tønderegnen, min mor fra Als, og selv blev jeg født i Rødemis i 1908, begynder hun. Skal vi sådan have det hele med fra begyndelsen? Nå, jeg kan gøre det lidt hurtigt. Da jeg var tre år, flyttede vi fra Husum til Kiel, så selv om vi havde dansk som hjemmesprog, er jeg vokset op med begge sprog.

Men da far blev indkaldt i 1914, flyttede mor hjem til Hundslev, og der kom jeg i skole i Notmark 1915 – jeg kan godt huske, hvor svært det var at læse tysk, når man plejede at snakke dansk. Da far kom hjem fra krigen, flyttede vi atter til Kiel, men da måtte jeg have ekstraundervisning i tysk for at kunne følge med i skolen der.

Efter genforeningen ville far egentlig gerne have været i grænsegendarmeriet, men han lod sig overtale til at bosætte sig i Flensborg af hensyn til det danske arbejde – mine forældre havde altid været meget optaget af grænsekampen, og det levede jeg naturligvis meget stærkt med i.

– Jeg fik præliminæreksamen i 1925 – vi måtte slide i det, vi gik ekstra i skole hver lørdag fra kl. 2 til 5. Bagefter ville jeg så gerne have haft studentereksamen, men det var der jo ikke mulighed for, og så meldte mor mig ind på den tyske husholdningsskole – i håndarbejdsafdelingen.

Far og mor tog mig med til møder, i teater, til koncerter – gjorde mig interesseret, og samtidig begyndte jeg i børnehaven ved det gamle Tivoli, hvor Christian Paulsen-skolen nu ligger. Hos Moster Boddil, altså fru Bennike, der nu bor i Haderslev.

Der var jeg elev et år, og derefter på Frøbelskolen i København i to år. Det var en dejlig tid. Og endelig i 1930 lærte jeg et år barnepleje.

Men så ville far og mor gerne have mig hjem, og jeg begyndte som assistent i min gamle børnehave. Det varede ikke længe, for allerede året efter blev jeg leder af den nye børnehave, de opførte i det østlige Flensborg. Jeg fik lov til at være med til at indrette den – jeg fik for eksempel håndvaske sat op, og det var noget helt nyt dengang.

Hvad har Centralbiblioteket i Flensborg om Orientens historie?

– Var der dengang forskel på dansk og tysk Fröbeluddannelse?

Lotte Schubert overvejer:

– Uddannelse ved jeg ikke, men der var forskel i vor dagligdag. Vi var meget mere åbne og frie over for vore børn. I de tyske børnehaver skulle børnene sidde meget mere stille end i vore – jeg har altid lagt megen vægt på frileg. Når jeg fik børn fra en tysk børnehave, var det ikke denne frie hoppen-af-sted. Jeg har haft tilfælde, hvor mødrene sagde, at det var blevet en helt anden dreng i løbet af et halvt år, men det kan naturligvis også have ligget ved netop de børn.

– Det er jo fristende at spørge, om denne konstatering af fundamental forskel i børnehaverne for fyrre år siden har sat sig markant spor i befolkningen i årenes løb?

– Nej, det kan jeg ikke sige noget om – det tør jeg slet ikke. Hele udviklingen er dog nok gået i retning af mere frihed, børnene arbejder mere selvstændigt, sættes mindre i gang – i hvert fald hos os.

Jeg har altid haft en svaghed for de vanskelige børn, de såkaldt uartige, de hæmmede, generte, de, der har lidt svært ved at finde melodien, som man

siger, og som trænger særlig meget til kærlighed og forståelse. Når man så har arbejdet med dem et halvt årstid, er det dejligt at se, hvordan de bliver gladere og friere.

– Det er altid lykkedes for Dem?

– Ja, jeg tror, at vi altid har fået noget ud af det. De unge i dag kan komme og ha' lært nok så meget og være nok så kloge, det, der er alt afgørende og det vigtigste, er at vinde et sådant barns tillid. Sætter man sig hen og snakker med det, så lykkes det altid, og er man så vidt, kan man jo lirke dem derhen, hvor man vil. Der vil altid være nogen, man skal tage sig lidt ekstra af. Jeg har altid kunnet finde mig til rette med børnene, men det kommer nok også af, at jeg holder så skrækkeligt meget af børn. Jeg har aldrig givet op.

– Ikke haft brug for en psykolog?

– Aldrig. Men for arbejdet med børnene må man ikke glemme forældrene; dem skal der også være et tillidsforhold til. Det skal komme langsomt – ikke provokeres frem. Man må lære at forstå hinanden og at respektere hinanden, arbejde sammen.

– De har også dyrket folkedans?

– Ja, det kom jo til alt det andet. Dengang – i begyndelsen af trediverne – prøvede jeg på at samle vore mødre i mit hjem en gang om ugen – vi syede og strikkede til børnene, og de trængte virkelig til det. Men så i vinteren 1933/34 begyndte vi også at danse folkedanse nede i »Hjemmet«, og det var vældig sjov. Vinteren efter prøvede vi med børnehold, og vi skal nok have haft op mod 100 børn. Hermann Tychsen og Bøgh Andersen spillede, og lærer Tønnsen og jeg ledede.

Så kom Tarup til. Vi gik til fods, min musik og jeg, fra Nørregade derud, og så sjokkede vi hjem igen, når vi havde danset i Tarup, og vi havde det dejligt. Det var skönt. Da tænkte man jo ikke på, om man skulle gå en time, nej.

Så var det, jeg tilfældig fik fat i en bog om Nordfrisland, og der var billeder af folkedragter fra Viöl, altså Fjorde, og de dragter var på et hjemstavnsmuseum i Berlin.

Hvordan skulle vi, der tilhørte et mindretal, og som skulle være meget forsigtige, i nazitiden komme til Berlin? Nu kendte jeg Karen Withen – hende i Sønderborg med dukkerne i folkedragter – meget godt, og med besvær lykkedes det for hende at få lov til at rejse til Berlin i otte dage og gå på museum, og nu kom der gang i det. Vi vævede og syede, og i 1938 havde vi for første gang dragterne på ved et stævne i Præstø.

Ellen Andersen fra Nationalmuseet havde hørt om det og kom for at se os – vi var en kvadrille og en spillemænd – og hun sagde: Jamen, de er jo danske! Og Karen Withen, der var med, svarede tørt: Ja, hvad skulle de ellers være?

Så kom krigen, Lasse blev indkaldt, og jeg passede hans arbejde som vandrelærer i Engelsby og Lyksborg, var desuden af og til vikar i børnehaven, og hver vinter under hele krigen dansede vi folkedans med børn og voksne.

I 1947 kom Lasse til Husum som amtssekretær, og samtidig fik vi en lille pige. Først i 49 var vort hus i Husum færdigt, og i mellemtiden boede jeg i Harritslev og underviste der.

– Blev De så hjemmegående husmor?

– Ja, det troede jeg jo, jeg skulle være, men i 1951 blev den danske børnehave i Husum færdig – i kælderens i den nye skole, og så blev jeg leder der. 36 børn og intet køkken, så min guddatter, der hjalp mig, og jeg lavede maden hjemme hos os; det var virkelig nødvendigt at give børnene mad – Skoleforeningen betalte, men børnehaven stod ellers under Grænseforeningen.

Vi åbnede den 20. november, og allerede til julefesten kunne børnene synge danske sange.

Men i 1957 blev min mand kontorchef i generalsekretariatet, og vi måtte atter flytte. Og så gik det sådan, at jeg igen kom til Christian Paulsen-skolens børnehave, der, hvor jeg var begyndt som elev.

Det var helt sjov. Der var jeg nu leder i 16 år – det er første gang, jeg har været så længe på ét sted.

Nu har jeg arbejdet i 42 år, og jeg synes, at jeg trænger til at hvile.

– Vi glemte kommunalpolitiken.

– Nå, ja, lige efter krigen skulle der nye folk i kommunalbestyrelsen i Flensborg, og der sad jeg fra 45 til 49. I Husum sad jeg også i fire år.

– Hvordan gik det til?

– Ja, siger hun nøgternt. Der må jo have været stemmer nok. Vi skulle ellers rundt og holde taler, og det ligger nu slet ikke for mig. Men dengang havde de jo brug for hjælp, og så havde man værsgo' at gøre et stykke arbejde. Men jeg må da ærligt sige, at det var helt fornøjeligt.

Nu passer jeg min folkedans, og så læser jeg. Meget. Går på biblioteket eller køber – se Lasse har lige fået fat i Jydske Lov trykt på plattysk i 1717 i Flensborg. Og hendes stemme bliver dyb og langsom af glæde på Lasses vegne: Han er så stolt!

– I kan hygge Jer sammen!

– Ja! Vi har haft gensidig god støtte i vort ægteskab hos hinanden. Det har ikke altsammen været problemfrit, men vi har altid trøstet os med, at noget skal man have at slås med, for at et menneske skal kunne udvikle sig.

Den tid, vore arbejdsår faldt i, så måske vanskelige ud udefra, men det har været en rig tid trods krig og anden modgang. Jeg er dansk, og jeg har fået lov til at leve som dansk i min hjemstavn. Jeg har været med til at give tilbudene om det danske til dem, der måtte være interesserede, og jeg har haft den lykke at kunne leve blandt glade mennesker.

Glade mennesker er det bedste af alt.

Ulla Baum

Dansk husmoder ved Ejderen

Olversum er en lille, fredelig villaby, der er nabo til Tønning, som den antagelig skal indlemmes i på et eller andet tidspunkt, og til Ejderen, som byen er skilt solidt fra af det høje dige. Der er vidt udsyn oppe fra digets top; på denne side Tønning vider floden sig ud, der er langt til den modsatte kyst. Og skønt den nye, store Ejderdæmning ligger endnu en milsvej længere mod vest, er vandet ved Olversum salt.

Husene putter sig bag diget, og træerne i haverne er ved at vokse sig store. I et af husene bor fru Ulla Baum med ægtemanden, trælasthandler Ernst Uwe Baum, Frank på ti år, Leif på syv år samt en grå kattekillling på et halvt år.

Ulla Baum stryger en lys lok bort fra øjnene:

— Vi bor i et selvbyggerhus. Grunden er på 750 m², og jorden kostede dengang kun 2½ DM pr. m². Det tog os et årstid at bygge huset, og det var en hård tid, mest for mig, for jeg ventede Leif dengang. Men det

stod, eller står, os i omtrent 35.000 DM – jeg ville tro, vi i dag kunne få 110.000 DM for det, så arbejdet har betalt sig.

– Har De selverhverv?

– Ikke i dag. Da jeg var kommet ud af skolen, havde jeg plads i København i seks år.

– Det er nok derfor, De taler så godt dansk.

– Måske, men jeg var også et årstid i England, og jeg taler vist ikke særlig godt engelsk mere, selv om jeg vel kunne genopfriske det hurtigt, ler hun.

– Og desuden kan De vel tysk?

– Ja, jeg kom i tysk skole i Husum i 1944 og gik der i fire år. Da den danske skole så åbnede, blev jeg flyttet derover.

– De er altså fra et dansk hjem?

Hun ser lidt tvivlrådig ud: Min mor, der er født ved Haderslev, men flyttede til Husum i 1920, er dansk, men min far, han er fra Schwabsted, han, ja, han er vist ikke helt overbevist. Det har vi faktisk aldrig diskuteret.

– Var Deres forældre interesseret i Deres skole?

– Min mor gik til forældremøder, når der blev indbudt til det – hun gik også til undervisning i dansk, men min far interesserede sig overhovedet ikke for skolen. Og jeg har slet ikke fornemmelsen af, at forældrene dengang interesserede sig for deres børns skole, som vi gør det i dag.

– Heller ikke Deres mands forældre?

– Det ved jeg ikke – min svigerfar er født i Mainz, og min svigermor i Tønning. Men min mand gik i den danske skole.

– Hvordan gik det til?

– Ja, hvordan er han kommet ind??? Hans ældre søskende gik i tysk skole, men han og hans lillebror gik i den danske. Jeg ved det ikke – vi har aldrig talt om det.

I min mands familie diskuterer vi aldrig nationale spørgsmål – ingen af de andre er med i det danske mindretal. Men jeg har en fire år yngre bror, der nu bor i Malente i Holsten, og han er meget ked af, at han har gået i dansk skole, og han kan slet ikke forstå, at jeg sender mine børn i dansk skole, så der

Med mor på indkøb i brugsforeningen

havde vi en meget livlig diskussion, da vi sidst besøgte dem. Han skiftede vist over, da han kom i lære. Det var i en tysk virksomhed – de så sådan ned på ham, fordi han havde gået i dansk skole.

Jeg vil da først og fremmest prøve at få mine børn uddannet i Danmark.

– Kunne De tænke Dem at påvirke Deres børn til atter at komme herved efter endt uddannelse?

– Ja. Og det tror jeg, at min mand også ville.

– De er medlem af forældrerådet?

– Ja, det er vi begge. Min mand blev valgt ind for fem år siden, da Frank begyndte i skolen, og for to år siden kom jeg også med. Der er fem medlemmer i det hele.

– Er det så godt, at to af dem er gift med hinanden?

– Det gør ikke noget; vi er ikke altid enige.

– Hvilke opgaver har de fem?

– Sidste gang indkaldte vor formand til mødeaften på skolen, så vi kunne lære de nye lærere at kende. Vi talte også om en legeplads, der skal indrettes på skolen. Børnene skal nu selv bestemme, hvordan den skal være.

– Hvem finansierer den legeplads?

– Pengene kommer fra forældrene, lidt kommer

der fra børnene, og endelig har Sydslesvisk Forening givet et tilskud. Men Skoleforeningen har ikke givet noget. Vi har vist 6-7.000 mark nu.

– Har forældrerådet indflydelse for eksempel på undervisningen? På stoffets mængde eller stoffets art? Eller måske på formen?

– Næ, sådan noget har vi ikke indflydelse på. Jeg har vist ikke været til mere end to møder i den tid, jeg har været medlem, og da har vi ikke talt om det.

– Er forældrerådet så kontakttled mellem forældre og skole? Går forældre, der kunne tænke sig en forandring eller som har en klage, til forældrerådet?

– Nej, de går direkte til skolen. For resten er vi da glade for skolen; vi synes, at børnene lærer godt.

Frank kommer anstigende på rulleskøjter – det vil sige den ene kan ikke sidde fast. Efter diverse anstrengelser med remme og sejlgarn lykkes det moderen at få den genstridige skøjte tøjret – Frank forsvinder med en formaning om at få købt en ordentlig rem. Samtalen mellem de to foregår på hurtigt, lavmælt tysk.

Ulla Baum sætter sig atter i stolen og virrer pandehåret væk fra øjnene:

– Det lyder måske underligt, men vi har nærmest tysk som hjemmésprog. Frank vil ikke tale dansk herhjemme. Hos præsten taler han dansk med fru Møller, men med Julie, der er et par år ældre end han, taler han tysk, fordi han ved, hun taler tysk. Jeg ved ikke - jeg tror egentlig, han generer sig noget for at tale dansk til mig. Det ville ikke hjælpe, selv om jeg talte dansk til ham.

– Hvad vil han tale med mig?

– Hvis han tror, at De ikke kan tysk, taler han dansk.

Ganske rigtigt. Frank kommer atter ind med Leif i kølvandet. Den sidste benytter sig af det internationale øjesprog, kigger på kageskålen, på moderen og atter på skålen, opfatter fornuftigvis intet svar som positivt, forsyner sig hastigt til en længere Robisonade og er ude af døren, mens jeg indleder en samtale med Frank:

- Hvilket fag kan du bedst lide i skolen?
- Han ser på mig, lidt vurderende – tvivlrådig.
- Kan du godt lide regning?
- Det er han meget god til, svarer hans mor.
- Hvad ville du helst have hver dag i skolen?

Frank overgiver sig: Fodbold! siger han, og det lyser ud af ham, at så er alle de andre fag overflødige. Vi fortsætter lidt på dansk og ender ved problemet livret. De forventede pandekager udebliver, men Frank, der nu er kommet godt i gang på dansk, mangler faktisk glosen og hvisker til sin mor: Sagst du Hühnerfrikasse!

Så morer vi os alle tre, og Ulla Baum fortæller, at de daglige indkøb kan klares i det lokale »Konsum«, der er rigtigt godt forsynet, større indkøb sker naturligvis i Tønning, de store ting, ja, så er Husum byen.

- Rejser I på ferie?

– Nej, af og til tager vi en weekendtur til Åbenrå, men ellers synes vi ikke, man kan have det bedre end her. I ferien er vi ved stranden hver dag – lige på den anden side af diget. Der er altså ikke sand, men en bred græsmark. Det er ideelt og bekvemt for os.

- Hvad bruger De ellers fritiden til?

– Vi er medlem af de danske foreninger, min mand også i idrætsforeningen – og jeg har tænkt på husmoderforeningen, hvor jeg har været til møde et par gange. Og så er der jo gymnastik om vinteren. Og håndarbejde, som jeg er interesseret i.

- Får De nogensinde tid til at læse en bog? Eller drukner læsningen lidt?

– Det fjernsyn ødelægger læsemulighederne for mange.

- Ser De så dansk eller tysk TV?

– Tysk.

- Kan De se dansk TV hernede?

– Ja, men så skal vi have en ekstra antenne.

- Og det har De ikke – det er for dyrt? 1000 mark? Eller mere?

– Nej, nej-nej, det koster nok 150 mark. Mere tror jeg ikke.

- Men det vil De ikke anvende til en antenne?

– Næ, jamen, når man snakker med folk fra Danmark, så siger de altid, at de lukker op for tysk fjernsyn, for der er ikke noget ved det danske. Hvis vi ser eller hører, at der er noget særligt i dansk fjernsyn, tager vi lige over på skolen og ser i ungdomslokalet.

– Kan De huske, hvornår De sidst læste en dansk bog?

Hun grunder og ryster på hovedet.

– Så sidste tyske?

– Ja, det var denne her »Love Story«; vi er medlemmer af sådan en Bücherring. Den er gratis lige som biblioteket, men man skal selvfølgelig købe en grammofonplade eller en bog i kvartalet. Min mand har købt flere gode klassiske plader. Og så køber vi bøger, som vi tænker, at børnene kan få fornøjelse af. Hun tilføjer: Forresten læser vi da også Familiejournalen og Hjemmet og Hus og Hjem.

– Læser De alle de blade?

– Ja, præstens datter kører rundt med dem hver søndag formiddag; vi har dem en uge, og vi er otte familier om dem, så det er ikke de nyeste, vi har, men det gør ikke noget. Vi læser alle fire i dem.

– Og hvilket er bedst?

– Jeg tror Familiejournalen. Jeg tager altid den først. Min mand kigger dem alle igennem, og hvis drengene har et af dem, tager han et andet. Men jeg venter altid, til jeg får Familiejournalen først.

– Hvorfor er De mest interesseret i den? Er det en bestemt roman, De følger med i? Eller billederne? Eller opsætningen?

– Jeg læser altid brevkassen. Og så er der nogen gode opskrifter. Forleden var der en med appelsiner, og så tænkte jeg, at jeg netop havde nogle appelsiner i køkkenet, og så lavede jeg den marmelade, og den blev god. Men ellers – jeg ved ikke. Jo, der står så ofte noget om kongehuset i Familiejournalen. Med billeder. Det kan jeg godt lide.

Frieda Peters

Ekspeditrice og den gode kreds

Syd for landevejen mellem Slesvig og Kappél ligger Anglerlandsbyen Stenfeldt, og lidt vest for er en lille samling spredte huse, Svinholt (Schwienholt), et meget gammelt navn, siger fru Frieda Peters, som bor der. Vistnok benævnt efter de mange vildsvin, der engang holdt til her – eller måske efter tamsvin, der søgte efter olden.

For øvrigt mener Frieda, eller for at være helt korrekt Friederike, Peters ikke, at hun kan sige noget, blandt andet kan hun næsten ikke huske at tale dansk.

Det lykkes dog ved fælles hjælp på en brugbar blanding af dansk og tysk at finde frem til de linier, der afgrænser Frieda Peters hverdag:

– Min mand er født her i Angel, og vi taler kun tysk sammen, forklarer hun. Men jeg er fra Kiel, og hjemme talte vi kun dansk. Min far var fra Sønderborg, havde fået sin købmandsuddannelse i Lyne-

borg, men arbejdede, da jeg var barn, på værftet i Kiel. Og mor kom fra Genner. Hun var mere dansk end tysk. Lige så længe hun levede, talte hun tysk med dansk akcent og dansk med tysk. Det kom hun aldrig over.

Den sidste sætning kommer på dansk ledsaget af et muntert smil – i det hele taget har Frieda Peters kort til smil og latter.

– Vi var fire søskende, fortsætter hun, men jeg har kun én søster i nærheden – i Loit. I dag taler vi tysk sammen, når vi ses. Men det sker, at vi besøger min mors svigerinde og en kusine i Genner, og så prøver vi at tale dansk og forstå dansk. Men jeg er ikke god til det mere, forsikrer hun, og jeg giver hende ret.

– Hvor stor er ejendommen her?

– Åh, ikke stor, ikke engang fem hektar. Vi sælger ikke noget, min mand fodrer det hele op. Vi har to køer.

– Jamen De kan da ikke drikke al mælken fra to køer?

– Næ, der kommer en vogn fra mejeriet i Slesvig. Den kører gennem Stenfeldt, og så kører min mand mælken til Stenfeldt på cykel. Det er alfor dyrt at få mælkevognen herud – der er ikke andre her, der har køer.

– Hjælper De til i bedriften?

– Åh nej, det kan han let overkomme selv.

– Hjælper han så med husholdningen?

– Nej, nej, nej, det gør han sandelig ikke. Han passer sit, og jeg passer mit. Både huset og mit arbejde.

– Har De altid haft selverhverv?

– Næ, jeg fik min forretningsuddannelse i Kiel, men først efter mange års pause, da børnene var blevet store – vi har tre gifte børn og en forlovet. Og syv børnebørn, tilføjer hun tilfreds – så tog jeg arbejde som ekspeditrice hos Karstadt i Slesvig. Det er nu fire år siden, jeg begyndte. Jeg kører ind med rutebilen kl. 6.40 til Slesvig. Der er jeg klokken et kvarter over syv, og så venter jeg til klokken halvni, hvor vi åbner – enten i kantinen eller måske laver jeg noget andet. Vi lukker klokken atten, og bilen hjem

går ti minutter over, så det passer godt. Jeg er hjemme fem minutter over syv.

– Og hvad giver det i penge?

– Det går efter anciennitet – jeg tjener 760 DM om måneden. Men jeg kommer hjem med omtrent 580. De trækker 225 DM fra til skat og den slags.

– Og ulykkesforsikring? Sygeforsikring?

– Ulykkesforsikring – det ved jeg ikke. Måske har firmaet tegnet en. Skal jeg på sygehus, betaler firmaet de første seks uger, og så kommer sygekassen. Den betaler jeg det halve af.

– Synes De, arbejdet er godt betalt?

– Det tænker man ikke på. Jeg er uddannet til det, og sådan er det. Men det er godt, at jeg har en ugentlig fridag – på skift ugens første fem dage. For at få det har jeg valgt 45 minutters middagspause i stedet for halvanden time. Og så er der tyve minutters kaffepause. Det er meget godt.

– Får De procenter af salget?

– Nej, men jeg kan købe med ti procents rabat – blandt andet køber jeg tøj til kjoler, jeg selv syr. Vi går i eget tøj, og det er dyrt, når det skal være pænt. Det tager tid at sy, men det lønner sig.

– De får også tid til at være med i en dansk kreds?

Hun lyser op i et stort smil: Ja, det er en lille kreds, men sådan en god kreds. Vi mødes hver fjortende dag i hjemmene, og vi er vist ti hjem. Det er Stenfeldt-kredsen, men vi bor temmelig spredt. Så tager de, der har bil, de andre med. Vi har det så dejligt.

– Hvad sker der?

– Forskelligt. Vi har ofte lysbilleder, ikke film, og foredrag, om noget i Sydslesvig eller om noget fra andre lande. Vor vandreleder Hans Wilhelm Keil er altid med. Han ordner det med foredragsholdere, det har vi ikke tid til, og han er bedre til det – eller også fortæller han selv noget.

– Har deltagerne selv brød med til kaffen?

– Næ, værtsfolkene giver kaffe og kager.

– Det kan nemt blive dyrt!

– Det gør ikke så meget, for sammenkomsten er det værd. Desuden skiftes vi jo, og vi bager selv, og

er der penge i kassen, får vi et tilskud på 5-6-7 DM – det er fadderskabskredsen for Loit, der undertiden giver et kontant tilskud til vor kasse.

– Har De andre forbindelser til det danske arbejde end kredsen?

– Nej, det ville være svært. Man kommer træt hjem, vi arbejder jo alle, og det er særlig svært herude på landet – alt er så langt væk. Men Keil kommer med en mappe med »Hjemmet« – der læser jeg så meget, jeg nu kan forstå. Og min mand får »Landsbladet«. Også fra Keil. Han læser noget, men ikke så meget.

– Supplerer han den læsning med et tysk tidsskrift?

– Nej. Slet ikke. Vi har ikke engang en avis, har hverken tid eller penge dertil. Vi hører nyhederne i radio og TV.

– Dansk TV?

– Nej, det er dårligt – der er sne på. Men apparatet er ni år gammelt, så det er nok det, der er skyld i det. Det er meget dårligt.

– Hvis De skulle ønske noget, hvad skulle det så være? Bedre dansk TV? Andre emner i kredsen? Eller hvad?

– Jeg ved ikke – på en måde er dagene jo ensformige, selv om man snakker med mange mennesker i dagens løb. Man kommer træt hjem – – ja, jo, jeg ville gerne i teatret. I Kiel gik jeg ofte i teatret, men hvordan skulle jeg i dag komme til Slesvig? Og især: Hvordan skulle jeg komme hjem? Den sidste rutebil går jo klokken seks. Og der er ikke andre her, der ville være med.

– Hvad ville De gerne se?

– Ih, en god folkekomedie – på plattysk, eller gerne en opera. Åh, jeg kan alle melodierne fra Der Wildschütz, De ved, Albert Lortzings opera. Når de melodier er i radioen – de er ganske vidunderlige. Men det lader sig ikke gøre.

Det er også rart med lidt ro om aftenen. Jeg syer, vi snakker lidt, og så går vi i seng. Aftenen er ikke lang, når man skal tidligt op.

Bare man har et godt humør, så går det hele. Det hjælper på alt.

Kirsten Krienke

Min kæreste talte kun tysk

Kirsten Krienke er født og opvokset i Flensborg, datter af lærerægteparret Tønnsen. Hun er i dag leder af den yngste af de to danske børnehaver i Egernførde. Den syv år gamle institution, der har plads til 40 børn, er ved at udvide, fordi ventelisten er blevet for lang. Ved sidste kommunalvalg var hun opstillet for SSV, men en nær forestående flytning til Flensborg har fået hende til at skrinlægge de kommunalpolitiske planer.

Hun er gift med en skibsmaskiningeniør, der er født i Düsseldorf og opvokset i Kiel.

– Min far var oprindelig tysker. Af gammel Angler-slægt, Hans bedstemor skal have talt lidt dansk, men hans barndomssprog var tysk. Så skete det, da han var 17 år gammel – det var i 1921 – at han en dag så ordet »Speckdänen« malet på hotel Skandias vægge og ruder. Han anede intet om Danmark og dansk og spurgte sin lærer, hvad det betød. Derved

blev han interesseret i Danmark, kom til Bornholm, lærte dansk og var på højskole derovre. Senere kom han på seminariet i Tønder, hvor han traf min mor, der er fra Vejle.

Jeg er altså vokset op i et dansk hjem, og jeg har, fra jeg var barn, opfattet dansk eller sydslesvigsk som mit modersmål.

Jeg tror, at de fleste reagerer mod det nationale, mens de er unge, og efterhånden, som de bliver ældre og mere modne, vedkender de sig det alligevel. Jeg har nu altid vedkendt mig det.

– Også som helt ung? I skolen?

– Ja, der var jo det mærkelige, at selv om mine kammerater havde dansk som hjemmesprog, talte mange, de fleste, tysk i skolen. Jeg ved da, at jeg var den eneste i klassen, der svarede alle de andre på dansk. De talte tysk til mig, plattysk eller for det meste højtysk, for det var overvejende bybørn. Men efterhånden er de blevet dansktalende – også selv om de har taget en tysk uddannelse.

– De fik selv en dansk uddannelse?

– Ja, jeg var glad for dyr og planter, og egentlig ville jeg gerne have været diplomgartner – eller anlægsgartner, men der var ikke brug for sådan en i Sydslesvig. Og jeg vidste, jeg ville blive i Sydslesvig. Jeg har altid følt det som en falliterklæring, hvis jeg kom et andet sted hen. Min bror læste først i Kiel, men det endte med, at han tog til København for at læse der. Han følte sig ikke rigtig hjemme i Kiel – var ikke på bølgelængde med de tyske studerende.

Vi er sydslesvigere, lige meget om vi er i Kiel eller i Danmark. For i København isolerer vore studenter sig også lidt. Selv om ikke alle har det sådan.

– Har De haft de samme fornemmelser, da De fik Deres uddannelse?

– Ikke på den måde. Da jeg ikke kunne blive gartner, foreslog skoledirektør Bernhard Hansen mig at tage til børnehaveseminariet i Åbenrå. Det gjorde jeg, men jeg havde andre problemer dengang.

Jeg havde lært min senere mand at kende – i danseskolen – og vi gik fast sammen, som man siger, i fem år. Så længe varede det, før han var kom-

met over dette her med, at jeg var dansk og havde dansk som modersmål og gik til årsmøder og alt det der, og jeg skulle også over det og vænne mig til at tale tysk med min ægtefælle. Det havde jeg aldrig drømt om. Jeg havde faktisk troet det helt umuligt, at jeg skulle blive gift med en, jeg skulle snakke tysk med. Jeg har aldrig brudt mig om at snakke tysk, og til at begynde med var det meget mærkeligt; jeg har jo overtaget noget af den nationale indstilling, mine forældre har.

Nu er min mand heldigvis ikke særlig tysk-nationalt opdraget. Efterhånden er jeg blevet dygtigere til at tale tysk, fordi jeg er gift med ham, og han kan forstå en del dansk, selv om han ikke er ferm til at tale det.

Det udvikler sig ganske stilfærdigt uden problemer til daglig. Han taler tysk til børnene, mens jeg taler dansk, og nu kan han forstå, hvad børnene siger til ham. Vor ældste kom til at tale dansk med tysk ordstilling og tysk med dansk ordstilling, og det har smittet af på de små. Jeg har ikke rettet det særlig meget, men siger jeg noget, ved de godt, hvad der er rigtigt.

– Interesserer Deres mand sig for Deres nationale arbejde?

– Ja, det gør han da. Og allerede i løbet af de der fem år blev han jo også klar over, at det var det eneste rigtige at sende børnene i dansk skole. Dels har han intet mod Danmark og danskerne – det var blot fremmed for ham dengang, dels erkendte han, at skolen simpelthen var bedre end den tyske.

– Og tilsvarende med børnehaverne?

– Ja, den danske børnehave er anderledes end den tyske, og mange forældre kan lide tonen eller atmosfæren her. Her er ikke så meget med at adlyde eller sidde stille, og at alle i gruppen skal gøre det samme på én gang.

– Hvordan afgør De, hvem der skal optages i børnehaven?

– Det er meget vanskeligt. Det er det sværeste ved at være børnehaveleder her i Sydslesvig, at man i løbet af en samtale skal hitte ud af, om forældrene

nu mener noget med det, eller om de bare vil benytte den gode børnehave. Jeg skal sidde og afveje: Er familien nu dansk eller er den ikke? Eller kan den blive det? Det er tit meget svært.

Det er jo ikke udelukkende sproget, der er udtryk for, om man er dansk slesviger, men det er en væsentlig del af det. Man kan ikke sige, at hvis man kun er tysktalende, så er man ikke dansk slesviger. De fleste af de hjem, der har sat deres børn i vor børnehave, er tysktalende. Forældrene har ikke gået i dansk skole, men nogle forstår noget dansk, og dem taler vi naturligvis dansk til. Vi forklarer forældrene, at de ikke mindst af hensyn til deres børn, der jo senere skal gå i dansk skole, bør modtage tilbudene om danskundervisning. Kontakten med plejeforældre i Danmark får senere ofte stor betydning for sproget. Men desværre må vi konstatere, at det kun er de mest aktive forældre, der kommer til undervisningen, og som virkelig søger at leve med i det, der sker her.

Vi har et godt eksempel på aktive forældre: En tysk mellem- og realskolelærer sender sine børn herhen, fordi han synes bedre om den danske end om den tyske institution, og forældrene lærer dansk nu.

– Sker det ikke, at De optager børn fra rent tyske hjem? Enten tilflyttere sydfra eller hjemmeboende?

– Jo, det sker. Man må så håbe, at disse børn også kommer i den danske skole, og at børnehaven sammen med skolen får en sådan indflydelse på hjemmet, at forældrene efterhånden bliver det, man kalder sydslesvigere, at de kommer til forældremøderne, lærer dansk, tager til Danmark i ferierne, får kontakter i Danmark.

– Det vil sige, at De til en vis grad opfatter Deres arbejde som missionerende, dansk arbejde?

– Til en vis grad, ja. Fordi jeg mener, at I har så mange gode ting i Danmark.

– Gør De det med henblik på en mulig genforening mellem Sydslesvig og Danmark? Eller er det ganske utopisk?

– Ja, det er det. Utopisk. Jeg tænker slet ikke på en flytning af grænsen. Min far har engang tænkt det –

for år tilbage. Men han har også erkendt, at det kan der ikke blive noget ud af.

Det er forsent. På den anden side er jeg enig i den af andre fremsatte påstand, at danskheden har det for let – vi har for lidt modgang, og det fører til passivitet i stedet for aktivitet.

– Nu bygger Skoleforeningen Deres børnehave større, og alligevel flytter De til Flensborg?

– Ja, det betyder ikke, at jeg opgiver det danske arbejde. Flytningen skyldes rent private årsager. Men derudover lokker Flensborg med de mange aktiviteter meget – tillidsmåndsmøder, udvalgsmøder, teater, koncerter – Flensborg ligger virkelig meget upraktisk for Egernførde!

Til alt dette kommer hensynet til vore børn. Det er et handicap, at vort eneste danske gymnasium ligger i Flensborg. Det er et problem for de mennesker, der nu vælger dansk børnehave og senere dansk skole, at de forpligter sig til at sende deres halv-voksne børn på kollegiet i Flensborg, hvis børnenes videre uddannelse kræver det. Det er ikke alle forældre, der vil det. Vi har forældre, der af den grund flytter deres børn til tysk skole.

Det ville være dejligt med et gymnasium i Slesvig. Og klogt, tror jeg, men det vil naturligvis blive dyrt. For resten tror jeg også, at elevgrundlaget er lige så stortovre vest på, for eksempel i Husum, som her. Men tre gymnasier i Sydslesvig, nej – det går ikke. Det kan jeg nok se. To er ønskedrøm nok.

Charlotte
Hansen

En dansk landhusmoder

Selv om Charlotte Hansen har aldrig så travlt med rengøring og madlavning og syning og malkning og fodring og alt, hvad en landhusmor ellers må bruge tiden til, er det øjensynligt, at der ind imellem er råd til stunder, hvor børnene også får deres.

De kommer listende ind, mens vi snakker – først den 2-årige Kirsten frisk fra middagssøvnen med hovedpuden i favnen, så den 10-årige Anette, der går på Duborgskolen, og som lige er cyklet det sidste stykke til Vesbymark fra skolebussen, der sætter hende af i Vesby. Og et øjeblik efter sidder også Hans-Iver på tolv år og Irene på syv i sofaen hos moderen – de to går »henne hos Meyer«. Der skal husstandens eneste tysktalende medlem, den 5-årige Thomas også hen, når hans tid kommer. Man har fuld tillid til, at Ernst Meyer i Medelby nok skal få Thomas i dansk tale.

– Thomas brækkede benet, da han var tre år, og så

lå han på Franziskus-hospitalet i Flensborg i et kvart år. Der var han så glad for at være, at han helt glemte at tale dansk. Og siden vil han kun snakke tysk, siger moderen, mens kælegrisen klatrer op på hendes skød.

Ægteparret Charlotte og Christian Hansen sidder på en »Program Nord«-gård, som de har overtaget efter hans forældre i februar 1969.

Ejendommen er på knap 30 hektar, hvortil kommer 20 hektar i forpagtning.

– Jeg står op klokken halvseks og begynder med malkningen. Vi har femten køer, sortbrogede – tyve til vinter, men vi har malkemaskiner, tre, altså ikke malkeanlæg. Så giver jeg de små kalve, og ind imellem skal jeg ind og ordne børnene, smøre mad, køre Anette til skolebus, hvis vejret er dårligt. Det sidste af malkningen klarer Christian, hvis jeg ikke når det. Han tager også søerne, der er en halv snes stykker, lige nu kun én med grise.

Ungkvæget er ude endnu – de bliver på marken indtil november og koster så ikke noget i foder; der er nitten årstyre – i stalden er der 28 halvårs til trekvartårs. Der er slet ikke plads nok – sidste år måtte vi sælge til viderefodring.

Når de er halvandet år, er de færdige, omtrent tusind pund, men det giver selvfølgelig flere penge, hvis de fodres op til 13-1400 pund. Det har vi altså ikke plads til. Og ikke penge til at bygge til eller om. Vi har endda ungkvæg i laden. Arbejdet tager meget længere tid, end det burde – udmugningsanlæg kan vi for eksempel slet ikke ha'.

Vi har også ornestation, det giver lidt ekstra.

– Og høns er der –

– Ja, 70 fra sidste år og 75 fra majdag. Sidste år havde jeg hvide italienere, i år brune. Så kan jeg se forskel, når de skal slagtes. De brune er pænere.

– Hvem aftager æggene?

– Sidste år solgte jeg en del til købmanden, 20 pf. for et æg, og han tjener et par pfennig stykket, men så kom der en fra Flensborg og bød mere. Nu henter han hver 14. dag.

– Feder De svinene til slagteriet?

– Nej, vi trækker dem op til godt 30 pund og sælger dem så til en privatmand, der feder dem op til 100 kilo. Vi skal jo have dem større end i Danmark.

– Og kvæget?

– Ja, det går enten ad Husum til eller til Nibøl – til de store slagterier, til det, der byder mest. Vi har ikke faste aftagere, heller ikke til afgrøderne. Der har vi lidt roer til fodring, og korn sælger vi en hel del af. Ikke hvede, det er ren sandjord, så det er ikke godt nok. Der er rug, vinterrug, en del byg – noget til sparekassen, noget til de store firmaer.

– Hvordan er økonomien så?

– Åh, vi har jo en del gæld. Vi er temmelig belastet med ejendommen, det er en Siedlung under Program Nord. Vi er først færdig med afdragene, når Christian er 72, han er 38 i dag. Så købte vi selv fire hektar god jord, som vi havde forkøbsret til. Vi lånte de 27.000 mark i sparekassen, men det var en fornuftig pris.

– Har Program Nord været en fordel?

– Jo-o. Bygningerne er jo ikke så gamle, de fik hele gården for 100.000 mark i 1955. Det får man ikke engang et hus for i dag. Der var ingen eller meget små afdrag de første år – det kan jeg ikke huske. Men Christians forældre fik først papirer på ejendommen, da de havde vist, at de kunne drive den.

– Fører De regnskab med de enkelte aktiviteters rentabilitet?

– Nej, vi fører slet ikke regnskab. Vi er ikke pligtige, fordi her ligger vi lige under 30 hektar jord.

– Så har De jo ingen mulighed for at se, hvad der lønner sig, og hvad der giver tab. Har De ikke mulighed for at få regnskabskyndig bistand?

– Vi har nok en såkaldt kontrol, men det er noget helt andet. Når vi låner, skal vi aflevere en opgørelse over, hvor meget kvæg og alt. Sådan en status skal vi aflevere én gang om året. Det ordnede en tysk konsulent. Men ellers – nej.

– Hvordan holder De så styr på økonomien?

– Vi får hver måned en afregning fra sparekassen og fra de store firmaer. Og det er vort regnskab.

Daglig fodring af høns – der er 150 af dem

– Hvordan kan De så finde ud af, om der er råd til nyanskaffelser?

– Det har vi ikke. Vi kan ikke sætte noget til side. Vi har særlig store afdrag til nytår og sætter til side til dem på en særlig konto. Men der er nu ikke noget lige nu. Kniber det med kontanter, sælger vi noget.

– I realiteten ved De altså ikke, hvor De er henne med pengene?

– Næ, det ved man ikke.

– Gælder det alle mindre brug under 30 hektar?

– Ja, det kan De godt regne med.

– Er skatterne tunge?

– Det mærker vi ikke sådan. Kommunen hæver dem i sparekassen. De skal nok sørge for, at de får deres penge.

– Og det tager De blot til efterretning. De gør aldrig vrøvl over ansættelsen? Altså ikke ejendomsskatterne, men indtægtsskatten?

– Jeg ved ikke rigtig, hvordan de gør. Vi har jo ikke nogen fast indtægt. Det spekulerer jeg aldrig på. De bliver fastlagt, de skatter. De bliver forhøjet og forhøjet, og det må man affinde sig med.

Men vi får den der udligning på grund af opskrivningen. Fra Kiel. Vi sender nogle formularer til Kiel,

til Bauernverband, eller hvad det nu hedder. Sidste år fik vi små 6000 mark.

– De har vel også udgifter til aftægten?

– Ja, da vi overtog gården, fik Christians søskende hver en rund sum. Aftægtsfolkene får hver måned 150 mark, og så får de brød, smør, mælk, æg, kartofler, lys, brændsel. Et svin på 250 pund én gang om året. Men de tager det nu ikke så nøje.

– Kørsel til kirke?

Hun ler: Næ, de har selv bil. Og så får de rente, vist lidt mere end af os, ikke fuld rente, fordi svigerfar gik for tidlig på pension – han er 63 i dag. Fuld rente er 280 mark plus aftægten.

– De har adskilte husholdninger?

– Ja, men svigermor kan nok lige skrælle en gryde kartofler, give en hånd med eller sådan.

– Holder I Flensborg Avis i fællesskab?

– Nej, de holder den ovenpå. Vi synes ikke, vi har råd, og slet ikke tid. Men vi kigger somme tider. Og ellers ser vi Tagesschau. Måske tyske underholdningsudsendelser – de er bedre end de danske.

– Hvad ellers om aftenen? Går De til møder?

– På skolen, ja. Vi er med i SSV, men jeg er ikke i Husmoderforeningen – jeg kan alligevel ikke gå til møderne om eftermiddagen. Der er heller ikke tid til at læse – før læste jeg en masse. Hvis jeg ikke ser TV og ikke er for søvnig, syr jeg lidt til børnene om aftenen.

– Og strikker?

– Næ, men bedstemor strikker så glimrende.

– Taler hun lige så godt dansk som De?

Hun ler igen: Nej – hun taler kartoffeldansk, og da jeg havde lært dansk i skolen, spurgte jeg hende, om vi ikke skulle tale dansk i stedet for plattysk. Men vi kunne ikke forstå hinanden på dansk. Så vi taler tysk sammen, selv om vi begge har tilknytning til dansk og taler dansk.

Og så rejser Charlotte Hansen sig – hun skal skifte tøj. For nu skal hun give hønsene.

*Metha
Byriel*

En gammel dame fortæller

På en fredelig villavej i Rendsborgs østlige forstad Būdelsdorf ligger »Dansk Alderdomshjem« – det står at læse med store bogstaver på muren, så man kan ikke tage fejl, når man har fundet derud.

Her lever henved 25 ældre kvinder og mænd et stilfærdigt, beskyttet liv under fru Christine Hansens omsorgsfulde ledelse.

Da jeg kommer, sidder de fleste af beboerne i vinterhaven, nogle i dybe stole, andre blidt vuggende i gyngestolene, der er overdådigt forsynet med puder – man venter på gongongen, der skal kalde til spisning.

De nikker og smiler og siger Guten Abend og forklarer videre på tysk, hvor jeg kan finde fru Byriel.

For enden af gangen, jeg kommer ud i, står der »H. Byriel« på et navneskilt – »Det er efter Hans«, siger fru Metha Byriel og åbner gæstfrit døren.

Hun er 77 år, er født i Haderslev – hendes ungpi-

genavn var Riis – og hun er opvokset i en rent dansk hjem. Forældrene kunne slet ikke tale tysk, mener hun. Selv taler hun et forbløffende rent dansk i betragtning af, at hun bortset fra ganske få ungdoms år, ikke har boet i Danmark.

Efter uddannelse til smørrebrødsjomfru, Mamsell, som hun siger, »kalte Mamsell«, på Viktoria i Kjellstrup, Haderslevs sommerby ved Lillebælt, arbejdede hun på Fanø, i Kolding, Flensborg og Lybæk, og kom senere som gift, først til Westphalen og i 1922 til Neumünster, hvor hendes mand døde i 1955.

Hun fortsætter: Men så blev mor syg – hun boede i nummer 7 på Naffet i Haderslev. Nu har jeg altid længtes sådan hjem, det var også derfor, vi flyttede til Neumünster dengang, så var jeg da lidt nærmere. Og mor lå i sengen og skulle plejes, og tænk, så kunne jeg komme rigtig hjem!

Jeg rejste så til Haderslev og talte med Lis Madsen på Rådhuset, og hun sagde: De skal bo her to år, inden De bliver dansker igen. Men det var også det samme. Jeg kom glædesstrålende hjem: Tænk dig mor, jeg kommer til 1. maj – jeg kommer til Haderslev igen.

Mor lå jo i sengen, og hendes øjne lyste og hendes briller kom sådan op, her på håret, og hun sagde: Nå-å. Når hun sagde det, vidste vi nok, hvad det betød.

Så sagde hun: Så må du være så venlig og gå ned og bestille det af igen. Du ville jo selv til det verdammte Tyskland, og det har du jo nu tak af.

De kan tro, det har kostet mig mange tårer, og jeg længtes sådan – altid.

Og Metha Byriel finder lommeørklædet frem, sidder lidt og fortsætter så:

– Nå, så var der jo ikke noget ved det. Jeg tog tilbage til forretningen, men havde ingen lyst til den. For hvem skulle jeg gå videre? Jeg havde ingenting mere. Min søn havde jeg ikke hørt fra i mange år, og myndighederne havde skrevet en attest om, at nu skulle han være død. Det gjorde de, da min mand var død. Hvis min søn kom igen, ville de gøre ham levende, men han kom jo ikke.

Hyggestund i det danske alderdomshjem i Büdelsdorff

Da der var gået nogle år, gav jeg det hele op. Jeg prøvede først alderdomshjemmet i Flensborg, men det var først for flensborgere. Så prøvede jeg et andet oppe ved Flensborg, men det var for dyrt, det kunne jeg ikke betale.

Så sagde en, jeg kender: Du er jo pjattet. Hvorfor ta'r du ikke til det danske alderdomshjem i Büdelsdorff?

Hvad i al verden er det for en by, sagde jeg. Den kender jeg ikke. Så skrev jeg herhen. Jo, De kan komme og se det an.

Så fik jeg en skrivelse, at en stue var fri – jeg kunne se på den.

Og så flyttede jeg hertil for snart tre år siden.

Det var jo hårdt først, men jeg har vænnet mig til det. Det har heller ikke været så nemt for de andre her – til at begynde med.

Beboerne her, de kommer fra alle steder i omegnen, men der er ingen af dem, der taler dansk. Jo, et par stykker og så fru Hansen. Hun er fra Sundeved, og så er der en, der er fra Hjerpsted – hun kan så mange remser og sange udenad, men hun ser så dårligt.

Betingelsen for at komme herind er, at man skal være dansksindet, men det ved jeg nu ikke, om de er.

De skal have været med i Sydslesvigsk Forening, det ved jeg nu heller ikke – nogen af dem i hvert fald har vist aldrig været med. Men de er i Husmoderforeningen i dag, der skal de melde sig ind, wenn de er her.

Vi får megen hjælp fra Danmark a'. Når de vil have det gode fra Danmark, skal de også gøre noget for Danmark, og det gør de ikke – ikke tale om. Og det nytter ikke, man taler med dem om det – det interesserer dem ikke. Og så snakker jeg ikke mere om det.

Når vi har lotto her i Husmoderforeningen, synger vi »Altid frejdig«. Færdig. Så ikke mere. Så er vi færdig med den.

Jo, vi holder Flensborg Avis, og jeg læser den da, og jeg er den eneste, der kan læse den. Og så fru Hansen, altså.

Heimatzeitung?? Ja, det ved jeg ikke – den har vi vist også. Den læser jeg nu ikke igen. Jeg tror for resten, at der også er en, der læser den. Jeg er glad ved, at jeg har mit fjernsyn. Jeg ser skiftevis dansk og tysk, jo, jeg kan godt se Danmark, det går endda.

Om jeg låner bøger på det danske bibliotek? Næ, jeg har min bibel her, og det er godt med det. Se her, det er en gammel en.

Det går med pengene. Jeg betaler 400 DM om måneden. Så har jeg nogle invalidepenge og fra min mand og sådan – der er 160 DM tilbage i alt, når der er betalt skat og sådan. Det er nok til lommepenge.

Ellers har vi det godt her. Vi får vor vask ordnet, det kommer skabsklart tilbage, vi kan bade, hvor mange gange, vi vil, og vor mad har vi – vi spiser godt her. Vi får hjemmelavet slagtemad, vi sylter og bager og sådan. Jo, vor spisen er god nok.

Søstrene Meyer – Margot Matlok og Sonja Leheldt

To danske søstres indsats

Når man går ind ad tremmelågen i den kedelige cementmur til Sandbjerg nr. 22 i Flensborg (Skoleforeningen kunne egentlig godt spendere nogle bøtter maling i muntre kulører på den mur), mødes man af glade barnestemmer og hundebjæf.

De mange stemmer tilhører børnehavebørnene i Margot Matloks børnehave, og bjæffene produceres af »Puk«, den ti-årige, kælnes collie, der holdt sit indtog i det Matlok'ske hjem for syv år siden; den danskfødte Puk var kommet i huset hos en dame, der handlede med både danske og tyske kunder, og Puks mishag med de tysktalende var så åbenbart, at ejerinden mente, den burde flytte til rent danske omgivelser. Og så kom Puk i dansk børnehave og lader sig venligt forkæle af alle.

Børnehaven er en rigtig børnehave, en have for børn, en grøn oase i storbyen; den ligger på en skråning betydelig lavere end gadeniveauet, omgi-

vet af blomster og træer, et dejligt sted, og på første sal bor lederen, Margot Matlok, gift med kontorleder Norbert Matlok, der bestyrer Skoleforeningens afdeling for undervisningsmateriel.

Hendes søster, Sonja Lehfeldt, der er gift med forretningsfører Rolf Lehfeldt, er på besøg i dagens anledning, og søstrene, der er født Meyer, udgør sammen med broderen Karl Otto, chefredaktør og landdagsmand, et trekløver, hvis ideer og holdning hver på sin vis præger det danske mindretal og dets arbejde.

Margot er uddannet som børnehavepædagog og har altid interesseret sig for foreningsarbejde, begyndte som spejderpige, gik videre i Ungdomsforeningen og SSF og gled sluttelig ind i politik, først som borgerligt medlem af en række offentlige udvalg og så i den sidste halve snes år som byrådsmedlem i Flensborg – en af de meget få kvinder i politisk topstilling i Sydslesvig.

Hun har yderligere kunnet overkomme at klare formandsposten i den lokale SSV-afdeling, hun er bestyrelsesmedlem i den stedlige SSF-afdeling og samtidig næstformand i Flensborg-SSV og i udvalget for alderdomshjemmet i Nerongs Allé.

Sonja Lehfeldt har markeret sig i offentlighedens bevidsthed på en helt anden måde: Hun ofrer tid og kræfter på Det lille Teater, som hun sammen med skaberen Ny Balle og andre idealister har gjort til en kendt institution på begge sider af grænsen.

– Henter I impulser nord fra?

M.: Jeg gør – jeg anser det for en af mine vigtigste opgaver, og jeg har fået mange gode ideer i Danmark. Der er man jo langt fremme på det sociale område –

– Kan du slet ikke sige noget negativt om Danmark?

Pause.

M.: N-jo. Der er visse områder, hvor man nok burde holde lidt igen. Det kan for eksempel blive farligt, hvis man kan opnå den samme indtægt, hvad enten man arbejder eller ikke.

– De tyske skatter er mindre end de danske?

M.: Det er umuligt at sammenligne skatteprocen-

terne direkte. Lægger man vort sygekassekontingent – jeg betaler eksempelvis 165 DM månedlig og det, vi betaler til vor aldersforsorg, til indtægtsskatten, kommer det omtrent ud på ét. To lærere sammenlignede meget omhyggeligt for et par år siden, og forskellen i skat var mindre end en krone nord og syd for grænsen.

Mine børnehaveforældre vil lige som danskerne hellere afspadsere og ha' en fridag end overarbejds- penge og betale skat af ekstralønnen.

Det ved folk, men ellers er det meget svært at sætte sig ind i tysk sociallovgivning. Jeg er blevet spurgt til råds om sociale problemer af folk i alle aldre.

– Er socialrådgivere et ukendt begreb her?

M.: Vi har fire Fürsorgerinnen; de er ansat på kommunekontoret, og de svarer til dels til de danske socialrådgivere. Desværre er der mange, der ikke aner, at de kan få hjælp af dem. De går rundt og vejleder, men folk kalder dem – måske ikke helt med urette – Schnüffeltanten. Efter min mening lægger de lidt for megen vægt på de ydre ting. Et barn kan have det godt og få den kærlighed, det har brug for, selv om tøjet kunne være renere og næsen pudset lidt bedre.

Mange ældre mennesker ved ikke, hvad de har ret til af socialhjælp, og de skammer sig for at gå på socialkontoret. Det er noget, som er meget vanskeligt at komme til livs, og der er også en opgave i at fortælle vore folk, at det har I ret til og krav på. Det skal fortælles igen og igen. På samme måde skal en forening, for eksempel en landboforening, have kontakt med sine medlemmer – det er uhyre vigtigt, at konsulenterne kender de enkelte, og omvendt må den enkelte også være indstillet på kontakten med konsulenten – ellers får ingen af parterne det fulde udbytte.

Jeg kunne ligeledes nævne vandrelærernes kontakt med hjemmene – den betyder også så meget.

S.: Helt fantastisk – ja.

M.: Den er forskellig fra sted til sted, det ved vi jo, og det er helt naturligt.

– Kongehuset spiller en stor rolle her i Sydslesvig.

M.: Jeg tror, at alle sydslesvigere er meget, meget glade for kongehuset.

S.: Republikanerne er helt syge efter kongehuset. Se bare på deres ugeblade, hver uge står der et eller andet om kongehuset. Det går de mægtigt op i. De skriver jo også om deres egen kejsertid.

– Der tales så meget om den danske hverdag i Sydslesvig. Hvad vil man? Hvad vil I?

M.: Vi vil gerne det, der hedder den danske hverdag. Skulle nogen synes, det ikke altsammen er, som det burde være, vil jeg gerne spørge: Hvordan er det hjemme? For at vende tilbage til kongehuset. Jeg har i mine bestræbelser på at give mine børnehavnebørn så dansk hverdag som muligt, været cho-keret over, at kolleger nord fra, sådan halvt grinende, halvt hånlige syntes, at sådan noget som at tale om kongens fødselsdag – vi hejser for eksempel flag her – at det var da noget fjollet noget. Det gør de ikke engang hjemme i Danmark, hvorfor gør I det så her?

Hvad kan I forvente af os? Det er hos Jer, at vi skal hente vor styrke. Når vi kommer ud for den slags, og det gør vi mange gange, mange, mange gange, når vi føler denne form for ligegyldighed, så undrer vi os, føler os svigtet.

S.: Vi lever jo så dansk et liv, som vi kan, og går måske også hårdere ind for det, hvad vore børn angår. Jeg kan for eksempel sige: Jeg gider ikke høre jer bande, og så siger de: Hvorfor ikke? For det gør de jo i Danmark – det hører de alle steder, det gør de jo i »Huset på Christianshavn«. Vidunderligt, som Reichardt kan bande, og så siger jeg: Jamen, vi skal gøre noget for at holde det danske sprog smukt og pænt, så bander man ikke. Så kan I godt grine af det, men det synes de altså ikke, og det griner de så egentlig heller ikke af. At røgte sproget er en del af den danske hverdag hernede.

M.: Jeg synes, vi må give folk et tilbud og give dem så megen lejlighed som muligt til at møde det danske. Ingen af os mener, at man bare kan give et tilbud, og så kom, hvem der vil. Og hvem der bliver væk, kan bare blive væk. Det er ikke tilfredsstillende

for mig. Vi vil gerne være med til at sørge for, at vore tilbud ikke bare bliver kendt gennem avisen eller vort eget medlemsblad »Kontakt«, men vi vil også gerne tale om det, og det gør man i den kreds, man nu selv kommer i, eller man gør det i sit distrikt inden for Sydslesvigsk Forening, man gør det i sin forældrekreds, og derved kan man være med til at hjælpe familierne ind på den vej, der nu er.

S.: Jamen Margot, det gør du ikke bevidst. Det gør du, når du falder over det, når du møder det.

M.: Ja, men du møder det alle vegne. Og jeg gør det meget bevidst. I min forældrekreds, i distriktsarbejdet lige så bevidst som det, at vi prøver på at fortælle vore forældre, at i det, at de har sendt deres barn i den danske børnehaven, forstår vi, eller jeg, at de ønsker, at deres barn skal have så dansk en hverdag som muligt.

Dermed følger, at man, så vidt man har tid og kræfter, deltager ikke kun i det, børnehaven foretager sig, men også i distriktets arbejde. Interesserer sig for, at her er en avis, der hedder Flensborg Avis eller Heimatzeitung, og det gør nok mange af dem meget bevidst.

S.: Det gør vi måske nok bevidst, men ellers er det den måde, vi lever på, der ubevidst for os gør indtryk. Den påvirkning af alle dem, som vi ved er danske og som man gerne vil lære noget om det der danske, det gør vi ikke bevidst.

Vi er da også klar over, Margot, at det ikke er noget, der kan organiseres. Det er noget, der må være mennesker imellem – det kan ikke gøres af foreninger.

M.: Ikke alt kan organiseres, og netop det ikke-organiserede er tit det rigtigste, det værdifuldeste, men ofte måske også det sværeste. Det er i vid udstrækning lagt ud til den enkelte efter enhvers evne til at tage problemerne op. Vi må erkende allesammen, at der stadig kan gøres et lille nøk til –

– Dyrker I et opsøgende arbejde? Mere eller mindre systematisk?

S.: Ja, for så vidt. Jeg får adresser og går rundt til dem. Men det er længe ikke så morsomt som at tale

med dem, man kender. Jeg har altid været vanvittig glad for gamle mennesker, og jeg har altid haft mange venner blandt dem. For mit vedkommende har det været mennesker, der har givet mig umådelig meget. De har en styrke i sig, disse gamle. De kender vort danske arbejde, men de har måske ikke behov for mere end at tale dansk med mig og kigge lidt i Flensborg Avis. De er simpelthen udslidte og for trætte. Og så har de jo fjernsynet.

Jeg har oplevet, at en ældre dame, der slet ikke ønskede mit besøg, ringede til mig 14 dage efter, at jeg havde besøgt hende første gang, og hun havde sagt nej-tak til mig, og nu bad hun mig hjælpe sig alligevel. Jeg kunne faktisk hjælpe hende, og hvor har hun siden været taknemmelig.

For disse mennesker betyder det noget, at der er et Danmark også for dem.

– Der er også TV-apparat i børnehaven.

– M.: Ja, vi ser dansk TV.

– Påvirker det børnenes sprog?

M.: Ja, de får sproget på en anden måde. Vi vælger jo vore ord, så de lettest forstår dem, men TV påvirker både ordforråd og udtale – de får simpelthen sproget på en anden måde. Og efterhånden ser flere af »mine« familier børnefjernsyn om aftenen – især Ingrid og Lillebror er vi glade for. Men vi bruger også båndoptager til sprogøvelser.

– Nu siger I, at I vil hjælpe dem, der bekender sig til mindretallet i den udstrækning, I kan, men vil I gøre mere end det? Vil I udstrække tilbudet til de mennesker, der er hverken-eller? Er I interesseret i at aktivisere nogen ud over dem, der kommer frivilligt?

De to tier længe og ser på hinanden.

S.: Det er meget at sige, at vi burde, for så ville man øjeblikkelig sige, at vi burde.

M.: Man kan komme ud for, at vi i børnehaven får et barn, der ikke er fra et dansk hjem. Jeg fik et engang for længe siden, og resultatet blev, at familien ikke alene følte sig hjemme i børnehaven, men også senere i skolen, og efterhånden kom der fem børn i familien, og de kom alle hos mig og i dansk skole.

Sonja Lehfelt (i midten) som Afrodite i Kjeld Abells »Dage på en sky« i Det lille Teaters opførelse

I første omgang er vi til for dem, der vedkender sig det danske. Men vi står ikke afvisende over for dem, der endnu ikke har fundet et ståsted.

S.: Jamen Margot, vi skal da ikke missionere eller misbruge. Der var et tysk par, der var flyttet hertil sydfra, og hun ville gerne have deres barn i børnehaven og spurgte, om jeg, der jo havde forbindelse til en, kunne sørge for det. Jeg blev så lynende rasende og spurgte, hvad hun troede, vi stod for. Om vi bare var en tilfældig, sammenløbet hob, eller om hun troede, det betød noget for os. Måske var det synd, for måske kunne barnet have godt af at møde os. Men da jeg understregede, at vi jo var danske, sagde hun: Nå, De er dansk, men De vil nok have alle de

tyske goder. Og jeg svarede: Hvad mener De? Jeg betaler mine skatter – og så videre, og så videre, og så kommer man ind i en dum samtale – så langt burde det ikke gå.

M.: Nej, det burde det ikke. Men jeg kan sige, at i socialdemokratiske kredse regnes det for så udmærket at få børnene i dansk børnehave, for så lærer det begge sprog. Og så kan forældrene også selv lære noget dansk. Jeg har været ude for forespørgsler af den art, men de børn er ikke kommet ind.

– Er det rigtigt – på baggrund af familien med de fem børn – at afvise de børn?

M.: Ja, det mener jeg, det var. Den politisk engagerede ved, hvad det drejer sig om, hvorimod familien med de fem børn havde en helt, helt anden baggrund. De var i nød og kom kun for at blive hjulpet. Vi søger jo om at få forhøjet vore tilskud, og jeg kan ikke se, at den danske stat skal betale for tysksindede forældres børn.

Man kan ikke byde et barn det frem-og-tilbage, som en dansk børnehave og en tysk skole betyder.

– Altså: Vi er ikke interesseret i dem, der ved, hvad de gør inden for tyskheden, selv om de kommer og gerne vil erkende, at vi er mindre autoritære, mere frie, og det er af interesse, at deres børn lærer både tysk og dansk, og de gerne vil følge det op og selv lære dansk?

S.: Jamen, så lad dem lære det på de tyske skoler. Lad endelig det danske sprog være et sprog, som man gider lære på skolerne.

M.: I nogle af byens skoler har de dansk som frivilligt fag. Også på aftenkurser – der mener jeg, de kan gå hen, så det ikke er de danske skatteborgeres penge, der anvendes.

S.: Der har været mange tyskere til undervisning på biblioteket. Der er muligheder for alle.

– Det lille Teater er en del af det danske arbejde?

S.: Ja, absolut. Vi har haft ikke mindre end 68 forestillinger sidste sæson, og vi har vist et godt, alsidigt program. Folk vil gerne se klassikerne, Heiberg og Holberg. Men vi prøver også med moderne

stykker – undertiden endda med stykker, der er for avancerede. De optager ofte de unge – der er mange, der optræder hos os i gæsteroller i et stykke eller to, og de føler sig godt tilpas hos os, synes jeg. Teater er en skæg ting.

– Spiller I tyske stykker?

S.: Næ, vi får alle vore ideer nordfra. Vi er det eneste danske amatørteater, der spiller på en fast scene, men vi tager også ud – som sydslesviger er jeg meget, meget glad for at spille i Danmark.

– Margot, nu holder du op til marts efter ti års politisk arbejde.

M.: Nærmere efter 18 års, når alt medregnes. Jeg trænger til det – i dag står jeg op klokken halvseks og er i børnehaven til klokken tre, og så på rådhuset fra halvfire til klokken halvelve. Jeg når lige at få læst min avis, før jeg sover. Jeg får endda nok at gøre fremover.

S.: Du får nok tid til at læse lidt.

M.: Måske andet end faglitteratur.

S.: Vi læser højt for hinanden. For det meste er det Rolf, der læser, mens jeg nørkler med et eller andet.

– Højtlesning er en langsommelig foreteelse – man bliver søvnig af det!

S.: Langsommelig? Måske ja, men åh, det er skønt. Vi har gjort det meget. Bøger om Israel – så snakker vi om indholdet.

– Læser I også for hinanden?

M.: Altså – vi har jo siddet og sunget med hinanden, og det kan vi stadig gøre, selv om Birgit ikke er hjemme så tit. Det kan man måske nok mere sig over, men vi synes, det er dejligt. Det kan vi gøre, når vi biler, men vi kan også sidde herhjemme og lave ønskekoncerter.

– Har I så guitar eller hvad?

M.: Næ, vi synger uden musikledsagelse.

– Så må I være meget musikalske.

M.: Nå ja, vor far synger sin egen melodi, men vi ka' selv lide det, og det er det vigtigste.

Ilse
Kürstein

Det danske tiltalte mig

Jeg var ikke mere end knap fire år, da jeg begyndte at blande mig i politik, oplyser fru Ilse Kürstein fornøjet. Jeg var ude at gå med min mor lige efter Hitlers magtovertagelse i 1933, og jeg syntes, der var kommet andre flag op og sagde: »Oh, Mutti! Guck Mal – ein Kuckuck und noch ein Kuckuck!« Men det med at kalde Hagekorsflaget for et gøgeflag var jo ikke så godt, og mor fik travlt med at trække mig hjem.

Mine forældre morede sig og fortalte om min ornitologiske jagttagelse til de venner, de kunne stole på, og siden hed Hagekorsflaget gøgeflaget, når de var sammen.

Den næste politiske oplevelse kom fem år efter, men den forstod jeg vist heller ikke dengang. Da min far, der var oppe til mesterprøven, midt under en vanskelig barbering blev spurgt om Hitlers fødselsår, kunne han ikke huske årstallet lige i øjeblikket og dumpede. Han bestod dog året efter, da han atter

prøvede. Og så blev han for øvrigt indkaldt på Hitlers fødselsdag i 1940, så den fødselsdagsdato huskede han siden meget præcist.

– De talte ikke dansk som barn?

– Nej, vi havde plattysk og tysk som hjemmesprog. Min mor kunne lidt dansk, min far ikke. Han var frisørmester i Slesvig by lige som min bedstefar. Han igen havde først lært tysk i 1886. Og min oldemor talte altid dansk, det dejligste sønderjysk. Jeg kunne ikke engang forstå det til at begynde med, men efterhånden lærte jeg det jo, men jeg har bare ikke lært at tale det. Det er i grunden synd. Mors familie var dansk – hun var fra Flensborg.

– Hvad var Deres far så?

– Hverken – eller. Slesviger. Neutral. Han var anti-nazist og antimilitarist. Men han besluttede at lære dansk, og i nattens mulm og mørke sneg han sig sammen med nogle venner til Jordbærbjerget, hvor en dansk lærer fra Ansgarskolen underviste dem.

Det var min fars skyld, at jeg undgik at blive medlem af Bund deutscher Mädel – jeg var vist den eneste, der slap, og jeg ved knap, hvordan det gik til. Far underskrev vist ikke den seddel til indmeldelsen.

I løbet af trediveerne mistede far af politiske grunde mange kunder, men heldigvis havde vi kaniner og høns, en gris og en kolonihave – det hjalp skam en del.

Da min far kom i krigsfangeskab, var jeg 16 år. Jeg kom ind i frisørforretningen under min bedstefars overopsyn. Jeg lærte at ordne regnskaberne, fik svendeprøven og ledede det hele, men jeg gjorde det mest af hensyn til min lillebror, der engang skulle overtage forretningen. Så døde han imidlertid ved en ulykke – han var kun ni år – og jeg havde i grunden heller ikke mere lyst til frisørsalon – det morede mig ikke, skønt vi havde mange sjove kunder, mange originaler, fiskere fra Holm. Man fik meget at vide om mennesker og deres måde at tjene til brødet på. Men det at være frisør var nu ikke noget for mig. Slet ikke.

Men det førte nu én ting med sig. Jeg havde fået så meget at vide af kunderne i forretningen, at jeg kom til at interessere mig for, hvad der skete i byen, og på

den måde blev min politiske interesse vakt, så jeg fik lyst til at få at vide, hvad der i grunden rørte sig inden for danskheden. Det var faktisk begyndelsen, for alt, hvad der blev sagt på møderne, kunne ikke være sandt.

Jeg fik nu så at sige øjnene op for, at det danske tiltalte mig, og så måtte jeg jo gøre en indsats for at overbevise dem, der ikke ville ha' en – sådan følte jeg det nemlig. Man kunne vel heller ikke forvente andet efter besættelsen.

Jeg ville på den anden side ikke være med i Syd-slesvigsk Forening, så længe der var gavepakker. Jeg ville have følt mig forfærdelig ussel, for vi havde jo til dagen og vejen – det kunne løbe rundt.

Nå, ja, så kom man ind i Ungdomsforeningen, og så i Idrætsforeningen, og så blev man gift.

– Hvor traf I hinanden?

– Jeg havde nær sagt på et dansegulv, men det passer nu ikke – der så jeg bare Poul første gang. Jeg gik til dansk og kom så ned på biblioteket, hvor de viderekomne samledes hos bibliotekaren, og jeg var så den sidste elev, den mest standhaftige! Vi blev gift i 48.

Først boede vi hos min bedstemor, men i 1954 flyttede vi til Plessengade – det var en dejlig tid.

Slesvig var endnu ikke ødelagt af fremmede. I dag farer man frem, man vil lave en helt ny bydel inde i den gamle by, og selv de huse, som folk er begyndt at restaurere selv, bliver revet ned. Meget kan fjernes, det ved jeg udmærket, jeg kender de huse, for jeg har leget i dem som barn, men mange kunne godt blive stående.

Det er, som om den gamle identitet er ved at forsvinde. Det er jo huse fra før 1864, mange meget smukke Slesvighuse, typiske huse. Rådhuset, som er et meget smukt hus, nyklassicistisk, blev overmalet med hvid og grå maling og ser ræddeligt ud.

I Slesvigårene fik vi jo børnene ret hurtigt efter hinanden, og da var det mit arbejde at holde hjemmet åbent, når min mand kom med gæster. Og på den måde gjorde jeg dengang en indsats, og det var vældig sjov.

Humanitær hjælp i Flensborg: Ilse Kürstein ved tøjuddeling

I 1949 meldte jeg mig ind i Husmoderforeningen, og da børnene blev større, kom jeg ind i bestyrelsen – et enkelt år som formand. Jeg var også i menighedsrådet.

Men så fik min mand, der jo ledede biblioteket i Slesvig, stillingen som bibliotekslektor i Flensborg, og vi flyttede. Det var en omvæltning – det var som at flytte fra hovedstaden til provinsen. Sådan følte jeg det virkelig. Og nu er jeg kommet på landet, og det synes jeg er meget dejligt.

Ilse Kürstein ser sig om i sine meget hyggelige stuer og ud gennem vindueskarmens tætte blomsterflor til havens træer.

Da hun mistede sin mand i januar 1973, måtte hun flytte fra lejligheden på Dansk Centralbibliotek, og da den aftægtsbolig, som Meta Røh havde boet i på Røhsminde i Jaruplund, samtidig blev averteret til leje, lykkedes det hende ved et enestående held at få ordnet et lejemål.

– Når jeg opgiver telefonen, kan jeg få råd til at beholde bilen, den er vigtigere for mig, siger hun. Jeg synes selv, jeg har fået indrettet mig rart. Her er plads nok til mig, og jeg har den fordel, at haven bliver passet.

Nu har jeg fået noget arbejde på biblioteket, overbibliotekar Jørgen Hamre har været mig en god støtte på alle måder, og ved siden af kan jeg klare noget foreningsarbejde.

– Hvad var det med det provinsielle Flensborg?

– Ja, det er netop foreningsarbejdet. Alle synes jo, at man skal være med hos dem, men det må man altså ikke føle sig forpligtet til. Hvis man siger ja til en bestyrelsespost, må det være fordi man synes, at her er et stykke arbejde, der skal gøres. For mig faldt det ganske naturligt, at jeg, der var medlem af Flensborg Sygeplejeforening, sagde ja til at blive formand for et par år siden. Gertrud Uldal, der var blevet formand efter Kristiane Fischer, syntes ikke, hun kunne overkomme det, og så spurgte man mig. Det er en social-humanitær forening. Mange mennesker er ikke klare over, at de kan få bedre kår, og de mener, det er almisser de får, hvis de går på socialkontoret. Det er meget vanskeligt at få dem til at forstå, at det ikke er tilfældet.

– Hvordan fungerer foreningen?

– Den har omtrent 500 medlemmer, og kontingentet er 3 DM om året. Det kan alle jo klare, men mange betaler frivilligt mere. Vi får tilskud fra byen til aflønning af vore sygeplejersker, men for kort tid siden har Dansk Sundhedstjeneste overtaget denne side, så vor virksomhed er mere gået over til at være et supplement til den almindelige sociale forsyning. Vi har vor »mad-på-hjul« og brændselshjælp, vi arrangerer et månedligt møde med underholdning eller oplysende foredrag og film, og der lader vi for resten en gris – en slags klingbeutel – gå rundt; det giver også lidt indtægter. Vi prøver med udflugter og rekreationsophold – det sidste i samarbejde med Sundhedstjenesten.

Vi er i det hele taget inde på at koordinere al hjælp. Daellfonden giver for eksempel penge til humanitære formål, og det er jo evig dejligt at dele penge ud, men man skal ikke bare dele ud, men overveje, hvordan man gør det mest retfærdigt. Altså må man opsøge medlemmerne og se, hvad der er behov for.

– Er der et reelt behov for økonomisk hjælp?

– Ja, det er der, men der er lige så stort et behov for kontakt, for mange medlemmer er jo ensomme. Nogle af dem er så beskedne, men siger aldrig noget, og ofte trænger netop de mest. Det er et vanskeligt hverv, der påhviler vore tillidsdamer. Vi har 16 distrikter her i Flensborg, og her arbejder vi nært sammen med Menighedsplejen.

Men vi er ved at få alt koordineret i det humanitære udvalg, hvor Menighedsplejen for hele Sydslesvig er med, og desuden er Dansk Sundhedstjeneste repræsenteret, Husmoderforeningen, Gamles Værn, – generalsekretæren i SSF er selvskreven sekretær, og SSF, som udvalget hører under, vælger formanden.

Vi har arbejdet med husmødres uddannelse til hjemmehjælpere, centralisering af sygeplejen – nu er det Søster Else på Sundhedstjenesten, dette samles hos – spørgsmålet om hjemmepleje, så vi undgår institutionsanbringelse af de ældre.

– De har også tøjuddeling.

– Ja, den har jeg arvet efter Line, og Line er Line Mommsen. Hun sagde: Ork, det kan du godt overtage, jeg er faktisk for gammel. Nå, ja, så tog jeg altså derned.

Det er et snavset arbejde – vi er godt beskudte, når vi kommer derfra. Meget tøj er udmærket, noget endda særdeles godt, men noget smider vi direkte væk, og jeg kan altså ikke forstå, at folk vil sende sådan noget.

– Hvor kommer det brugte tøj fra?

– Fra Grænseforeningen og andre organisationer, mest kvindeorganisationer. Jeg ved det knap – jeg har bare taget fat. Tøjet bliver sendt til speditør Andersen i Padborg, og hver tredje måned omtrent har han samlet en lastbil fuld. Vi har uddeling hver anden tirsdag – og vi sætter en plakat på døren og notits i avisen og Kontakt.

Alle i Sydslesvig har ret til at komme til de uddelinger, men i praksis er det mest folk fra Flensborg og opland, der kommer. Vi har kontrol med, hvor meget hver enkelt får, så vi kan bevise, at vi har uddelt og ikke solgt tøjet.

– Og hvad er der mest brug for?

– Børnetøj, altid børnetøj, især drægebukser kan vi slet ikke få nok af. Og herreundertøj mangler vi også ofte.

– Og betingelsen for at modtage?

– Man skal kunne fremvise medlemskort til SSF. Det er en ufravigelig betingelse; der skal være orden i tingene.

Det er virkelig et arbejde at være med til de udde-
linger, og vi er godt trætte bagefter af at prøve og
snakke og holde styr på det hele. Men folks tak-
nemmelighed er det hele værd.

– Hvad er så det lange perspektiv i arbejdet i Syds-
lesvig?

Hun spekulerer lidt:

– Det er svært at koncentrere i få ord. Jeg ser
gerne, at man i Danmark bliver klar over, at vi, som
man siger, er Danmarks forlængede arm, at det vil
være klogt, om man nord på satte sig ind i vor pro-
blematik, søgte at komme livet hernede på nærmere
hold, erkendte, at vi gør en indsats ikke bare for
Sydslesvig, men også for Danmark. Mange mener, at
det slet ikke er nødvendigt, nu hvor vi alle er i fæl-
lesmarkedet, skønt det er *meget* påkrævet at tænke
på, at presset sydfra kan blive stadig lidt mere kon-
stant og kompakt, fordi Danmark jo er et dejligt land
at leve i.

Jeg vil ikke agitere for Grænseforeningen, men
det er nu engang den forening, der har bedst kontakt
med sønderjyder både nord og syd for grænsen.
Man bør søge personlige kontakter, prøve at lære
familier at kende, måske invitere nogen henedefra
på besøg – og så ikke straks stejle, fordi de måske
ikke taler så godt dansk.

Jeg søger en nordlig parallel til det, Lorenz Bü-
chert har sagt:

»Enhver sydslesviger må selv sørge for sin egen
genforening«.

Arne Fog
Pedersen

Arne Fog Pedersen: Den uddramatiske hverdag

Grænseforeningens sendemandsmøde 1973 holdtes på Hotel »Nyborg Strand« den 13. oktober og havde samlet omkring 250 deltagere.

På dagsordenen stod valg af to næstformænd, og sendemandsmødet valgte landsretssagfører Knud Frederiksen til 1. og kreditforeningsdirektør E. Friehling til 2. næstformand. Formanden, fhv. kirkeminister, højskoleforstander Arne Fog Pedersen, var ikke på valg.

I sin årsberetning udtalte formanden bl.a.:

Jeg har i det år, jeg har været formand for Grænseforeningen, fået stor respekt for det arbejde, der udføres i foreningens mange led, både i udvalgene og i administrationen i Peder Skramsgade, og jeg føler trang til i dag at udtrykke taknemmelighed derfor.

Til Grænseforeningens led hører naturligvis også alle de tilsluttede enkeltforeninger og deres medlemmer, bestyrelser og amtsstyrelser.

En virkelig bedømmelse af, hvad Grænseforeningen beskæftiger sig med og prøver at udrette, kommer ikke udenom at inddrage enkeltforeningernes jo ofte meget selvstændige virksomhed. Jeg har i det forløbne år været i en hel del af dem til en række som regel ganske velbesøgte møder og glædet mig over den energi og interesse, jeg har mødt for Grænseforeningens arbejde.

Når iøvrigt talen er om det forløbne års arbejde skal jeg ikke gå i enkeltheder, men forsøge at samle mig om *nogle punkter*:

1) Først må det være naturligt at nævne, at vi nu er kommet langt i *videreførelsen af den linie*, der blev afstukket ikke mindst af den tidligere formand, nemlig at *Grænseforeningen skal afvikle sine direkte engagementer i Sydslesvig* og overlade dem til sydslesvigerne selv, når forudsætningerne derfor er tilstede, både økonomisk og på anden måde. Det gælder ikke mindst ejendommene *Flensborghus*, hotel *Skandinavien* i Lyksborg og *Slesvighus* med tilhørende hoteller. *Slesvighus* er allerede for 10 år siden overdraget til Sydslesvigsk Forening, men Grænseforeningen står inde for ejendommens drift. — Det er en økonomisk belastning, og dette problem er endnu ikke løst, men det er nødvendigt at få det løst så hurtigt som muligt, og vi håber på gode kræfters hjælp.

Den 1. januar 1974 overgår Flensborghus og Hotel Skandinavien til Sydslesvigsk Forening. Det sker uden vederlag, men det sker også, uden at ejendommene er behæftet med gæld af nogen art.

Man kan sige, at et kapitel, der handler om mere end 50 års indsats i Grænseforeningens arbejde hermed er til ende. Men det må være rigtigt og naturligt, at det nu må være sydslesvigerne selv, der påtager sig de opgaver, Grænseforeningen har haft i denne forbindelse.

2) Også på et andet område følger vi denne fastlagte linie. Men her sker det — og skal det efter min

bestemte opfattelse også ske sådan, at Grænseforeningen vedbliver at være i billedet.

Jeg tænker på Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, som hidtil i praksis har ligget direkte under Grænseforeningen.

Nu bliver der skabt en særlig biblioteksbestyrelse, hvor altså også Grænseforeningen har sine repræsentanter, men hvor ellers de sydslesvigske repræsentanter er de fleste.

Det var Grænseforeningen, der i 1920 tog initiativet til – og i det store og hele også gennem 30 år – bekostede det sydslesvigske biblioteksvæsen, og jeg synes, det giver en rimelig baggrund for ikke at miste forbindelsen. I øvrigt er Centralbiblioteket ramt af de samme vanskeligheder, som vi kender herhjemme, nemlig ansættelsesstop. Forhåbentlig overvindes disse vanskeligheder snart, da da biblioteksvæsenet i Sydslesvig er inde i en meget glædelig udvikling med stigende tal på lånene. Det er da også baggrunden for planer om udvidelse af Centralbibliotekets bygning, som nu ubetinget er for lille.

Jeg vil også gerne nævne den særlige studieafdeling, der er knyttet til Centralbiblioteket, og som i den forholdsvis korte årrække, den har eksisteret, har udført et stort og dygtigt arbejde af videnskabeligt præg.

Det sidste er værd at bemærke sig med henblik på de universitetsplaner, der nu er ved at tage form i Flensborg. Her vil den særlige studieafdeling kunne passes ind i et studiebillede og medvirke til at placere dansk forskning og dansk bibliotekskundskab på passende måde.

Efter bibliotekslektor Poul Kürsteins alt for tidlige død er stillingen nu opslået ledig og kan formentlig besættes i løbet af en månedstid.

3) Det vil for det tredje være naturligt at nævne den særlige opgave, der består i at drive gården »Røhsminde« som demonstrationsbrug. Røhsmindeudvalget arbejder energisk med driftsøkonomien, og det går fortsat bedre.

I samme sammenhæng vil jeg gerne nævne landbrugsudvalget, der i samarbejde med Fælleslandbo-

foreningen for Sydslesvig finansierer og tilrettelægger det faglige konsulentarbejde, som Grænseforeningen i mange år har set som en betydningsfuld opgave at være med i.

Også her følger vi linien med, at sydslesvigerne stadig mere skal overtage ansvar og forpligtelser selv. – Men hermed er bestemt ikke sagt, at Grænseforeningen og dens landbrugsudvalg trækker sig ud af sagen.

4) Videre vil det være rimeligt at nævne, at vi har kunnet støtte såvel Sydslesvigsk Forening som Sydslesvigs danske Ungdomsforeningers arbejde med ialt noget over 400.000 kr.

Ungdomsforeningerne har netop haft 50-årsjubilæum, og jeg synes, der på dette sted skal lyde en hjertelig lykønskning til et dygtigt arbejde med mange gode ønsker om dets fortsatte trivsel.

Det er fremfor alt to opgaver, vi har kunnet yde støtte, nemlig en anlægsopgave af betydning for hver af de to organisationer.

I Flensborgs østlige udkant er man ved at bygge et *Foreningernes Hus i Engelsby*; det har vi bidraget til og vil fortsat støtte.

Den anden opgave er »Husumhus«. Den er af gammel dato og har en noget broget historie.

Men nu skulle vejen være banet for, at et nyt »Husumhus« kan skabes og blive et kulturcenter på den slesvigske vestkyst.

Tiden, der er gået, har ikke gjort opgavernes løsning billigere. Projektet er beregnet til 2 millioner DM, altså ca. 4,5 mill. kr. Finansieringen skulle være sikret.

Men det betyder, at Grænseforeningen i løbet af dette og de to kommende år har måttet påtage sig at skaffe 1,9 millioner kr. til formålet. Vi er altså her ude i en ny stor opgave, der selvfølgelig ikke kan sammenlignes med Ungdomskollegiet i Flensborg, men dog vil stille store krav til vor økonomi, ikke mindst til lotterierne og til særlige bidragydere.

Men opgaven må og skal løses nu.

5) Som sædvanlig har Grænseforeningen også ydet støtte til Sydslesvigsk Erhvervsfond og derved be-

vist sin spredning af finansieringsformål i Sydslesvig over såvel kulturelle som faglige og erhvervs-mæssige felter.

Man kan også føje sociale og humanitære opgaver til i kraft af bl.a. en række legater til sådanne formål.

En stærk vækst i det danske har været kendetegnende for Sydslesvig i de seneste år. – En vækst, der vel ikke kan sidestilles med den næsten eksplosionsagtige fremgang for danskheden i tiden lige efter den anden verdenskrigs afslutning i 1945, men nok til gengæld en vækst af mere bestandig karakter med større rodfæstethed i en forståelse for, hvad det er at være dansk og leve med i dansk kulturliv.

Det er videre værd at bemærke, at denne tingenes tilstand ikke har noget at gøre med EF-problematikken og i hvert fald ikke daterer sig fra Danmarks medlemskab af det europæiske fællesskab.

Men det er også værd at notere, at man især fra tysk side – og det vil i denne forbindelse navnlig sige slesvig-holstenske side – nok *før* Danmarks indtræden i EF, men endnu mere *efter* har fået øjnene op for, at grænselandet har en europæisk placering af værdi og betydning.

Naturligvis er det mest i dansk-tysk relation, men der er et videre perspektiv i grænselandsfænomenet af i dag. Det har at gøre med den almene europæiske situation, hvor både regionalproblematik og en ny europæisk nationalbevidsthed melder sig som noget, man skal lægge mærke til, en fornemmelse af egne værdiers eksistens og betydning i moderne europæisk sammenhæng.

Jeg tror, der her er noget, vi skal være opmærksomme på i vort grænseland.

Desværre finder jeg ikke, man fra dansk side har gjort sig det klart i tilstrækkeligt omfang. – Mest vel i grænselandet og mindst i København, hvor mange vel stadig vil være tilbøjelige til at forveksle Frederiksholms Kanal med verdenshavet.

Men med disse ord har jeg sådan set allerede bevæget mig væk fra redegørelsen om, hvad Grænseforeningen udretter i det egentlige grænseland-sarbejde og over i spørgsmålet om arbejdsopga-verne herhjemme, og hvad vi kunne ønske at gøre her i Danmark selv i henseende til at virke inspire-rende og engagerende for at skabe den nødvendige folkelige baggrund i vort land for løsningen af opga-ven i selve grænselandet. Hvis ikke denne folkelige baggrund er tilstede, hænger det danske arbejde i grænselandet jo så at sige frit i luften.

Jeg beder om, at dette ikke bliver misforstået.

Naturligvis er det ikke hermed sagt, at Grænsefor-eningen skulle have til hensigt at opgive sin med-virken til løsning af opgaverne i grænselandet, for-trinsvis i Sydslesvig.

Der er og vil uden tvivl vedblive at være financie-ringsopgaver, som Grænseforeningen kan og skal medvirke ved.

Men vi må jo dog gøre os klart, at finansieringen af det omfattende danske arbejde i Sydslesvig idag og fremefter absolut først og fremmest må hvile på det offentlige, altså den danske stat – men også på be-vilgende tyske myndigheder i landet Slesvig-Holsten – i amter og kommuner – og i Bonn.

Og vi har jo her i de seneste år kunnet notere en glædelig udvikling i retning af tysk forståelse og offervilje.

Grænseforeningen har lige siden årene efter 1945 haft den opgave at formidle dansk statsstøtte til en række danske kulturopgaver i Sydslesvig. Der er tale om millionbeløb, men dog kun en begrænset del af den danske stats samlede støtte.

Jeg anser det for en naturlig og lykkelig ting, at det er sådan. Og jeg mener heller ikke, at man skal stræbe efter at ændre det. Det er ikke nogen dårlig ordning at se staten og private forenes i et praktisk samarbejde om opgaver af den slags, der her er tale om. Jeg tror, alle parter kan være tjent med dette fællesskab om opgavernes løsning.

Det er imidlertid et spørgsmål, om ikke Grænseforeningen – foruden at formidle statsstøtte og yde den egenstøtte vi kan til arbejdet i grænselandet – har en opgave af voksende omfang i hvad jeg vil kalde grænselandsarbejdet i Danmark – altså tilvejebringelse af en forståelse for grænselandets problematik, som nu nødvendigvis må være forhånden i den danske befolkning som baggrund for både de offentlige og private ydelser. Hvis ikke denne forståelse er tilstede, savner Grænseforeningens arbejde jordforbindelse og folkelig baggrund i vort folk – og statsbevillingerne gør det til syvende og sidst også.

Her er der fremfor alt brug for et effektivt og omfattende oplysningsarbejde.

Alt for mange ved alt for lidt om vort grænseland. Når talen er om Sønderjylland og det danske folk, kan man vist rolig med Winston Churchill sige: »Sjældent har så mange vidst så lidt om så meget«!

Men det kan ofte være svært at fange folks interesse for den uddramatiske hverdags jævne arbejde.

Den tanke har været fremsat – bl. a. af Willy-August Linnemann – at Grænseforeningen havde brug for en kursusejendom. Måske ville det være en god ting, om vi til dette oplysningsarbejde rådede over en passende kursusejendom i nærheden af grænsen.

Et par ord om det organisatoriske hører vel også hjemme i en sådan årsberetning.

Selvfølgelig må der stå en organisation bag Grænseforeningens arbejde.

Og naturligvis er det af betydning at fastholde en stor medlemskreds.

Det kan slet ikke diskuteres!

Men jeg er lige ved at tro, at man fremtidig bør ofre mere på oplysningsarbejdet end på organisationsarbejdet.

Det vil der antagelig være uenighed om.

Men jeg anser selve problemet for væsentligt.

Vi ved alle, hvor vanskeligt det ligger med organisationsarbejde i dag over hele landet. Det gælder for andre organisationer, og vi mærker det for vort eget vedkommende.

Måske skal man være taknemmelig for de godt 90.000, som er Grænseforeningens medlemstal.

Men vi må gøre os klart, at de organisatoriske vanskeligheder er i tiltagen.

Og måske skal vi overveje en stor landsforening i stedet for de nu næsten 250 lokalforeninger.

Eller man kan tænke på en mellemløsning med amtsforeninger og så enkelte lokalforeninger i og omkring større byer eller lignende.

At tale om, at Grænseforeningen skulle være slet og ret en institution frem for en organisation tror jeg ikke er aktuelt i dag.

Heldigvis har vi kunnet fortsætte en konsolideringslinje i vor økonomi. Nogle gældsposter er skaffet ud af verden, men vi har stadig en gæld at slæbe rundt med. Forhåbentlig vil indeværende regnskabsår betyde en yderligere forbedring.

Men vore løbende bidrag fra private, selskaber og andre kan slet ikke følge med prisudviklingen. Dydbøldagen i 1972 gik pænt, men i 1973 ramtes vi af uvejr den dag vi solgte mærker, og det betød et tilbageslag i indtægten på et halvt hundrede tusinde kr.

Det sønderjydske Lotteri i 1972 var godt, og i 1973 ser alt ud til at være gået bedre end i mange år. Vi har vel solgt ca. 525.000 af de 550.000 lodsedler.

Men skal vi kunne løse bare en del af de opgaver, vi gerne vil løse, og de nye, vi gerne vil i gang med, kræver det mange penge.

Det ville ikke være korrekt at sige, at vi ser tilbage på året med utilfredshed.

Tilfredse er vi ikke; det er måske heller ikke sundt at være det, men vi kan vel sige, at vi ser tilbage på det svundne år i bevidstheden om, at vor eksistensberettigelse og vort eksistensgrundlag er bevist også i år.

Men vor tid er så international og så europæisk præget. Undertiden har man fornemmelsen af, at det for mange betyder, at sådan noget som grænse-landsforhold er noget, tiden er løbet fra.

Det er en helt uforståelig fejlvurdering.

Vort grænseland har i århundreder givet Danmark en føling med verden omkring os, uden hvilken Danmark ville have været et snævert hyggeland, endnu mere optaget af egne småtterier end i dag og endnu mere dimensionsforladt i problemstillingerne.

Grænselandsproblemerne har altid haft en ejendommelig evne til at forny sig.

Det er Grænseforeningens opgave at arbejde med i alt dette og stadig søge også selv at forny sig med opgaverne.

Virksomheden iøvrigt

Organisationsudvalget oplyste, at medlemstallet ligger på lige godt 91.000 i 244 enkeltforeninger, hvilket er godt 10.000 medlemmer og 4 enkeltforeninger færre end sidste år. 97 enkeltforeninger med 35.000 medlemmer betjenes over EDB med medlemsopkrævning, men en hel del flere er tilsluttet et centralkartotek, der kan anvendes, når det bliver aktuelt. Kontingenterne i mange enkeltforeninger er for små, mindstebeløbet bør være 15 kr. Mange enkeltforeninger har venskabsforbindelser til Sydslesvig, men ellers er foreningsaktiviteten meget svingende. En række enkeltforeninger har ikke nogen egentlig bestyrelse, og i flere amtsorganisationer arrangerer man sig efterhånden således, at enkeltpersoner kan blive medlemmer her. Forslag om medlemsblad er drøftet, men planerne synes at være for dyre. På Fyn vil man forsøge en oplysnings- og hvervekampagne.

Oplysningsudvalget har ikke mindst beskæftiget sig med informationsmulighederne gennem pjecer, radio, tv og dagspressen. Det er sket i et arbejdsfællesskab med Det sydslesvigske Samråd, men endnu foreligger konkrete planer ikke. Undersøgelserne af lærebøgernes brug af stof om grænselandet fortsætter. Planerne om udgivelse af undervisningshæfter til lejrskolebrug skrider frem mod en løsning. I en række amtsorganisationer har man gennemført organisations- og orienteringskursus for

foreningsledere og interesserede. Årbogen 1973 udkom i et oplag på 50.000. Som turistbrochure er udsendt »10 ture til Sydslesvig« bl.a. til turistselskaber, vognmænd med flere. I flere amter har der været week-endrejser til Sydslesvig for ungdomsrepræsentanter.

Dybbøldagsudvalget oplyste, at Dybbøldagen 1972 indbragte 498.000 kr.

Lotteriudvalget oplyste, at Det sønderjydske Lotteri 1972 gav et overskud på 516.000 kr.

Landbrugsudvalget berettede om støttevirksomheden for de 7 landboforeninger under Fælleslandboforeningen for Sydslesvig gennem konsulent- og forsøgsvirksomhed.

Røhsmindeudvalget har fortsat bestræbelserne på at forbedre driften på »Røhsminde«.

Regnskabet 1972-1973 balancerede med kr. 15.153.989,29 og et driftsunderskud på kr. 34.386,28. Til arbejdet i grænselandet er der anvendt omkring 2,4 millioner kroner foruden de godt 12 millioner, der er kanaliseret fra den danske stat til kulturelle formål i Sydslesvig. Til oplysningsarbejde i Danmark er der anvendt omkring 120.000 kr. Grænseforeningen har en samlet legatformue på nominelt kr. 6.089.195,-.

Grænseforeningens formål er at virke til støtte for danske interesser i Sønderjylland, særligt syd for grænsen. Medlemstallet er godt 91.000. Antallet af tilsluttede enkeltforeninger er 244. I Grænseforeningens hovedbestyrelse er der repræsentanter fra praktisk talt alle samfundsgrupper og politiske partier.

Grænseforeningens formand er fhv. kirkeminister, højskoleforstander Arne Fog Pedersen. Næstformænd er landsretssagfører Knud Frederiksen og kreditforeningsdirektør E. Friebling.

Adresser:

Grænseforeningen, Peder Skramsgade 5, 1054 København K.

Kontorchef er cand. jur. O.M. Olesen.

Landssekretær er Fr. Rudbeck.

Grænseforeningens telefon er (01) 11 30 63, og kontortiden er fra 8.30 til 16.00.

Karl Grage:

Dansk hverdag i Sydslesvig

Det var Slesvig-Holstens ministerpræsident Gerh. Stoltenberg, der engang i sommer mente, at det danske mindretal udfolder en stærkt tiltagende aktivitet efter Danmarks EF-tilslutning. Bemærkningen skal forstås ud fra en taktisk synsvinkel: Kiel ønsker flere penge fra Bonn-regeringen til tysk grænse-landsarbejde – og det kan åbenbart lettest gøres ved at pege på den nationale modparts stigende aktivitet.

Hvorvidt EF-tilslutningen virkelig har givet anledning til en stigende aktivitet inden for det danske mindretal, kan vanskeligt siges kun 12 måneder efter at EF-medlemsskabet trådte i kraft. Her spiller jo også andre faktorer ind, og iøvrigt har de danske foreningers aktivitetstal allerede i nogle år vist stigende tendens. Men givet er, at der allerede længe har kunnet spores en stærkt tiltagende optimisme inden for praktisk taget alle grene af den sydslesviske danskhed.

Elevfremgang 2.000

Mest iøjnefaldende er fremgangen i de 61 danske skolars elevtal, der ved begyndelsen af skoleåret 1973/74 var oppe på 5.861, 341 flere end året før.

Herefter er elevtallet gennem en 7-årig periode steget fra ca. 4.000 til næsten 6.000. Da der i de

kommande år bliver tale om mindre fødselsår gange i Sydslesvig, må man regne med, at tilgangen fremover vil aftage noget. De ligeledes 61 danske børnehaver besøges tilsammen af 2.070 børn. Her har tallet næsten ikke ændret sig i nogle år, men adskillige børnehaver har dog betragtelige ventelister.

Så opmuntrende de stigende elevtal end er for mindretallet, kan det ikke skjules, at det rejser alvorlige pladsproblemer for det danske skolevæsen. En række skoler, først og fremmest i byerne, er fyldt til bristepunktet og udvidelser er derfor stærkt påkrævet. Som mest nødvendig anses en udvidelse af Duborgskolen, det danske gymnasium i Flensborg, hvad skoledirektør Chr. Thorup Nielsen gav udtryk for ved Skoleforeningens årsmøde i Læk den 25. september. Udvidelsen menes at koste ca. 30 millioner kr., og der har allerede fundet forhandlinger sted med Folketingets sønderjyske udvalg og finansudvalg. Samtidig er der sendt ansøgning om byggetilskud til undervisningsministeriet i Kiel, både for dette projekt samt til en ny dansk skole i Lyksborg ved Flensborg fjord. Udvidelsen af Duborgskolen presser på, fordi antallet af studenter, der årligt dimitteres fra skolen (nu ca. 30), om nogle år sikkert vil være fordoblet. Hidtil er der ikke fra Kiel opnået tilskud til dansk skolebyggeri i Sydslesvig.

Derimod har landsregeringen allerede i en længere årrække givet et driftstilskud, der sidste år nåede op på 8 millioner D-mark (18,8 millioner kr.), 1,5 millioner D-mark mere end året før. De samlede udgifter ved skolernes drift udgjorde 31 millioner D-mark (72,9 millioner kr.), og det betyder, at den danske stat nu som før yder størsteparten af udgifterne (sidste år 49,5 millioner kr.).

Desværre er det sydslesvigske skolevæsen blevet ramt af den danske stats sparekniv på et tidspunkt, hvor elevtallet er i stærk vækst og nye faciliteter derfor er absolut påkrævet. På denne baggrund skal man forstå en bemærkning fra Skoleforeningens formand, rådmand Jakob Meyer der siger, at nok har man forståelse for, at også Skoleforeningen må mærke den økonomiske stramning, men samtidig

må det understreges, at skolearbejdet kun kan udføres på en god måde, hvis de nødvendige midler er til stede.

Kulturaktiviteten

Optimisme kan også spores i Sydslesvigsk Forening, den kulturelle hovedorganisation, med 21.268 medlemmer, den største af alle sydslesvigske organisationer. Og dette til trods for, at medlemstallet igen sidste år dalede, (med 399) først og fremmest som følge af dødsfald. SSF har hidtil haft en uforholdsmæssig stor andel ældre medlemmer, men efterhånden som flere unge rykker op i lokalforeningerne, skabes en mere naturlig balance. Nedgangen i medlemstallet er den mindste i adskillige år, og at der er ved at ske en konsolidering. fremgår af, at et enkelt amt (Flensborg amt) allerede 5. år i træk kan melde om fremgang.

SSF udfoldede en nærmest imponerende kulturel aktivitet i 1972. Af den beretning, landsformanden, Ernst Meyer, fremlagde ved styrelsesmødet den 29. juni i Flensborg, fremgår, at der rundt omkring i Sydslesvig kørt 1.615 større og mindre møder med tilsammen 94.677 deltagere (året før henholdsvis 1.508 og 90.516). Naturligvis svinger tilslutningen stærkt fra sted til sted og især i byerne gør sig en vis mødetræthed gældende. Hvad angår de danske teaterforestillinger, viser besøgstallet en mindre nedgang, nemlig fra 16.496 til 16.035.

Sideløbende med SSF's arrangementer køres allerede i 4. sæson den danske voksenundervisning, der ligeledes er i glædelig udvikling. Her spænder undervisningen over en lang række områder, lige fra dansk-kurser til nødhjælp, og opgørelsen for 1972-73 viser, at der var 2.874 deltagere, fordelt på i alt 209 kurser. I indeværende sæson er der tale om et tilsvarende antal.

I 1973 samlede årsmødet (3 friluftmøder plus 37 aftenmøder) tilsammen ca. 17.000 deltagere, samme antal som sidste år.

Danskheden og Europa

Måske den største fare, der truer den sydslesvigske danskhed, er ligegyldighed, parret med en materialistisk indstilling og en misforstået opfattelse af, hvad det danske fællesskab og Europa-tanken egentlig står for.

Ernst Meyer: Denne udvikling er vi nødt til at følge med den største årvågenhed og søge at modvirke efter bedste evne.

Inden for rammen af statens spareforanstaltninger fik sydslesvigerne sidste år besked om at spare 2,5 millioner kr., og det var Sydslesvigsk Samråd, de danske organisationers koordineringsorgan, der fik den vanskelige opgave at indskrænke de enkelte organisationers budgetter.

Hertil siger Ernst Meyer:

Hidtil har de bevilgende myndigheder ikke været urimelige i deres krav. Når man hører om de besparelser, der er sket hjemme i Danmark, har vi ikke grund til at klage. Vi har ikke været nødt til at standse en eneste af vore aktiviteter. Noget sådant ville også have været strikte imod Danmarks fundamentale interesser efter EF-tilslutningen. Netop nu er det af enorm betydning for vort moderland, at der her i grænselandet findes et solidt, folkeligt værn.

Kommunevalg og landdagsvalg

På den politiske sektor står sydslesvigerne over for to spændende valg: 1974 er der kommunalvalg og året efter valg til Slesvig-Holstens parlament, landdagen i Kiel.

Kommunalvalget er berammet til den 24. marts, og her gælder det ikke blot for SSV, sydslesvigernes politiske parti, om at opnå repræsentation i så mange kommunale råd som muligt, men også om at sikre sig en god udgangsposition til landdagsvalget. Fortsætter nedgangen i det danske stemmetal, kan man nemlig afskrive det danske landdagsmandat og det ville være et uopretteligt tab for danskheden. Takket være afdøde Berthold Bahnsens og det nuværende danske medlem, K.O. Meyers energiske

indsats er det lykkedes at øge delstatens tilskud til mindretalsarbejdet betragteligt.

Ved landdagsvalget i 1971 opnåede SSV ca. 18.400 stemmer, og man må regne med, at det danske parti kun kan fastholde Kiel-mandatet, hvis det kan opnå en beskeden fremgang i forhold til 1971-valget.

Foreløbig gælder det altså kommunalvalget, og her samler interessen sig om byrådsvalget i Flensborg, danskhedens højborg, hvor danskheden i 1970 opnåede 8 mandater (ud af 39). Hvorvidt SSV kan fastholde dette mandattal, afhænger først og fremmest af, om de vælgere, der ved forbundsdaysvalget sidste år, da SSV ikke opstillede, »udlåntes« til det tyske socialdemokrati, vender tilbage til SSV. Det var først og fremmest arbejderne i Flensborg, der stemte på SPD, og de erfaringer, der indhentes ved kommunalvalget for 4 år siden, da der forelå samme situation, viser desværre, at man må regne med et dansk stemmetab på denne konto.

På den anden side har man dog lov at forvente, at mange vælgere vil honorere den indsats, de danske kommunale repræsentanter i den forløbne periode har ydet i de kommunale råd. Deres indsats gav sig sidste år udslag i, at der til forskellige grene af det danske arbejde kunne skaffes 691.000 DM (1,5 millioner kr.) som offentlige tilskud, 148.000 mere end året før. SSV's repræsentanter varetager i øvrigt ikke blot de dansksindedes politiske interesser, men bidrager ved løsningen af alle samfundsmæssige problemer.

Det danske parti er i øjeblikket i fuld gang med at tilrettelægge sin valgkampagne, der igen vil blive ledet af den erfarne kommunalpolitiker Villy Asmusen fra Flensborg-forstaden Harreslev.

Ungdommen og tyskerne

Det er jubilæernes år i Sydslesvig, og den 28. september kom turen til Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger (SdU), der markerede sin 50 års beståen med en stor fest i Idrætshallen i Flensborg.

Dansk ungdomsarbejde i Sydslesvig går helt tilbage til tiden før den første verdenskrig. I dag er medlemstallet 8.153, fordelt på 63 enkeltforeninger. Der arbejdes over en bred front, og takket være bevillinger fra den danske stat råder foreningerne gennemgående alle over tilfredsstillende faciliteter. Foruden den pragtfulde idrætshal ejer SdU eget lejrskole- og kursuscenter ved Sdr. Brarup samt 10 fritidshjem. I øjeblikket bygges et dansk fritidscenter i Flensborg-forstaden Engelsby, hvortil der er opnået et byggetilskud fra Bonn på 400.000 DM (960.000 kr.), det første overhovedet fra forbundsregeringen.

Men naturligvis har også SdU sine problemer. Dønningerne har endnu ikke lagt sig efter en debat, der sidste år førtes i forbindelse med, at tyske unge indmeldte sig i Flensborgs danske Yachtklub og en overgang truede med at dominere klubben. Faren truer også andre enkeltforeninger.

Herom siger formanden, skoleleder Heinrich Schultz, i sin beretning for 1972:

Det er mit indtryk, at man gennemgående er blevet mere bevidst danske i vore foreninger efter at vi har haft FY-debatten. På den anden side er det jo ingen hemmelighed, at flere af vore klubber, jeg tænker især på Flensborg, engang imellem lægger mere vægt på medlemstal end på det danske. Her gælder det om at være på vagt. Det skal siges klart og tydeligt, at det ikke i SdU gælder om at have så mange medlemmer som muligt. Vi er interesseret i medlemmer, der åbent og ærligt bekender sig til et stykke dansk ungdomsarbejde.

Jeg har tidligere sagt, at et forhold med 7 danske overfor 3 tyske medlemmer endnu kan accepteres. Men det skal forstås på den måde, at nok er vi villige til at optage unge fra tyske skoler, blot skal de pågældende vide, at vi har vor egen arbejdsform, hvori tysk sprog og mentalitet vanskeligt kan indpasses. De får en chance for at lære vort arbejde at kende, og i løbet af nogen tid må de så finde ud af, om de kan acceptere denne arbejdsform eller ej.

Interiør fra det
danske centralbibliotek
i Flensborg

